

Vysoká škola ekonomická v Praze

Bakalářská práce

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta podnikohospodářská

Obor: Podniková ekonomika a management

Analýza hospodářské recese 2014 v Ruské federaci

Vypracoval: Vladimír Sergeev
Vedoucí práce: prof. Ing. Jindřich Soukup, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu použitých zdrojů.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu §60 Zákona č.121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

V Praze dne 6. května 2017

.....

Vladimir Sergeev

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval svému vedoucímu prof. Ing. Jindřichu Soukupovi, Csc. za jeho přístup, ochotu a cenné rady při psaní bakalářské práce.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je analyzování nejvýznamnějších položek spojených se stávající ekonomickou recesí v Ruské Federaci, vymezení základních příčin vzniku krize, charakteristika hlavních projevů v ruské ekonomice, dopad na ekonomický systém a následná reakce státu. V první části práce je dané téma teoreticky popsáno z pohledu negativního hospodářského cyklu a s tím souvisejících trendů a procesů. Pak jsou uvedeny charakteristické rysy současné ruské ekonomiky. V praktické části se rozebírají základní příčiny, které vyvolaly pokles ruského hospodářství. Dále se podrobně popisuje průběh recese v obdobích 2014 a 2015, její celkový vliv z pohledů několika makroekonomických ukazatelů a opatření vlády zaměřená na oživení poškozených sektorů ekonomiky.

Abstract

The aim of bachelor's thesis is analyzing of the most important aspects connected with economic crisis in Russian Federation in 2014, defining the basic causes of recession, description of main manifestation in Russian economy, it's impact on the economic system and following reaction of the government. The first part of thesis theoretically describes the topic from the perspective of negative economic cycle and trends and processes related with it. Also, thesis presents important characteristics of current Russian economy. Second part starts with main reasons which caused the recession, describes the course of the crisis in years 2014 and 2015, its impact from the perspective of several important macroeconomic indicators and government measures aimed at recovery of damaged economic sectors.

Klíčová slova

Ruská federace, krize, inflace, nezaměstnanost, úrokové sazby, měnový kurz

Keywords

Russian federation, crisis, inflation, unemployability, interest rates, exchange rate

Obsah

Úvod.....	1
1. Teoretická část.....	2
1.1. Hospodářský cyklus.....	2
1.2. Příčiny hospodářských kolísání	4
1.2.1. Poptávkový šok.....	4
1.2.2. Nabídkový šok.....	5
1.2.3. Politický hospodářský cyklus	6
1.3. Recese	6
1.4. Důsledky nepříznivých hospodářských výkyvů	7
1.4.1. Inflace	7
1.4.2. Nezaměstnanost.....	11
1.5. Vlastnosti ruského hospodářství.....	14
2. Praktická část.....	16
2.1. Příčiny recese	16
2.1.1. Ceny ropy a zemního plynu	16
2.1.2. Ekonomické sankce	17
2.1.3. Vnitřní ekonomická politika.....	19
2.2. Chronologie recese	19
2.2.1. Období 2014	19
2.2.2. Období 2015	21
2.3. Dopady recese	22
2.3.1. Snížení reálného efektivního kurzu	22
2.3.2. Růst inflace a pokles spotřebitelské poptávky	22
2.3.3. Nezaměstnanost.....	23
2.3.4. Pokles důchodů domácností.....	24
2.3.5. Vliv recese na jiné státy	26
2.4. Monetární politika v období recese.....	27
2.4.1. Úvod do monetární politiky RF.....	27
2.4.2. Transmisní kanál úrokových sazeb	28
2.4.3. Transmisní měnový kanál	29
2.4.4. Transmisní úvěrový kanál	31
2.4.5. Shrnutí	32

2.5.	Fiskální politika v období recese	33
2.5.1.	Struktura příjmů federálního rozpočtu RF	33
2.5.2.	Struktura výdajů federálního rozpočtu RF	34
2.5.3.	Protikrizové programy z pohledu příjmů a výdajů	36
2.5.4.	Daňový systém RF.....	38
2.5.5.	Charakteristické rysy daňové politiky RF.....	38
2.5.6.	Protikrizová opatření daňové politiky RF	39
2.5.7.	Shrnutí	41
	Závěr	43
	Seznam použitých zdrojů.....	45
	Seznam grafů a tabulek	49

Seznam použitých zkratk

- ROSSTAT – Ruský statistický úřad
- CENTROBANK – Centrální banka Ruské federace
- ANH – Akademie národního hospodářství Ruské federace
- RBK – RosBusinessConsluting, publicistická mediální společnost

Úvod

V současné době existují různé výklady pojmu „recese“. Klasický ekonomický definuje recesi jako nežádoucí a dramatickou fázi hospodářského cyklu, která je charakterizována kolísáním a negativními tendencemi v ekonomice zkoumaného státu. Daný jev má cyklický charakter a jeho charakteristickým rysem je nevyhnutelnost pro jakýkoliv hospodářský systém. Tento proces v roce 2014 z určitých důvodů zasáhl i ekonomický systém Ruské federace.

Cílem bakalářské práce je analyzování nejvýznamnějších aspektů spojených se současnou hospodářskou recesí v Rusku, zkoumání a vymezení objektivních důvodů negativního kolísání ruské ekonomiky, popis hlavních charakteristických rysů a projevů v ekonomických a sociálních oblastech. Důvodem zvolení daného tématu byla aktuálnost problému současné ekonomické situace v Rusku a výrazný vliv této recese na celkový vývoj státu a jednotlivé součásti jeho systému. Výsledky tohoto vlivu jsou v určité míře schopny ovlivnit mezinárodní obchodní a politické vztahy mezi Ruskem a jinými státy, jak v rámci Společenství nezávislých států (například některé státy bývalého Sověteského svazu také zažívají obdobné symptomy hospodářské recese), tak i v rámci vztahů se zeměmi Evropské unie. Přínosem této práce bude vymezení hlavních příčin a projevů krizové situace v ekonomice Ruska, což umožní sestavit maximálně objektivní a pravděpodobné zobrazení. Za přínos lze považovat i analýzu odpovídající těmto výkyvům reakce vlády RF, která pak umožní zhodnotit celkovou efektivnost fungování ekonomického systému a jeho schopnost zabraňovat krizovým jevům.

Práce je tedy rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V první části práce jsou uvedeny teoretické předpoklady týkající se dané problematiky, jako je hospodářský cyklus, recese a s tím spojené ekonomické prvky a příznaky. Dále v této části naznačím nejvýznamnější trendy a rysy současné ekonomiky Ruské Federace, které v určité míře mohly ovlivnit současné negativní fluktuace.

První kapitola praktické části je věnována popisu základních příčin poklesu ekonomického stavu. Dále se pokusím uvést průběh recese v obdobích 2014 a 2015, v nichž se pokles projevil nejvíc, představím jeho dopad na ekonomickou a sociální sféru. Další kapitoly se týkají různých protikrizových opatření, kterými se ruská vláda snažila zabránit dalšímu snížení ekonomického blahobytu a oživit nejvíce ohrožené sektory ekonomiky.

1. Teoretická část

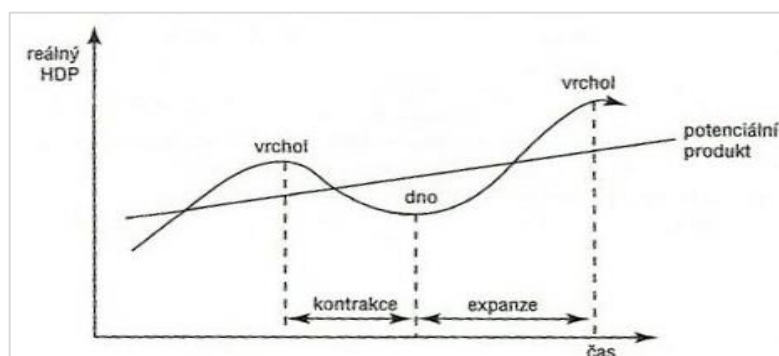
1.1. Hospodářský cyklus

Hospodářský cyklus představuje kolísání reálného hrubého domácího produktu kolem potenciálního produktu (Pavelka, 2007, str. 100). Pojem hospodářský cyklus vyjadřuje pravidelnost cyklického kolísání a relativní předvídatelnost cyklu. Ve skutečnosti se ekonomické cykly ve světové ekonomice prosazovaly od počátku devatenáctého století až do druhé světové války. Po druhé světové válce se charakter výkyvů změnil a vzhledem k tomu se používá obecnější výraz těchto procesů – ekonomické fluktuace (Krameš, 2008, str. 114).

Existují následující fáze tohoto cyklu:

- *Expanze* – jedná se v této fázi o růst reálného domácího produktu a posun ekonomiky nad potenciální produkt. Firmy v tomto případě nabírají víc zaměstnanců, zvyšují výroby, případně investují. Charakteristickým rysem této fáze je růst důchodů obyvatelstva, zvyšující se spotřební výdaje a, jako výsledek předchozích bodů, růst reálného domácího produktu.
- *Recese (kontrakce)* – v dané fázi cyklu dochází k poklesu reálného produktu a posunu ekonomiky státu pod dlouhodobý ekonomický trend. Firmám tedy rostou úrovně zásob, vzhledem k čemuž omezují svoji výrobu a investice. Výsledky těchto opatření se vyjadřují v růstu nezaměstnanosti, poklesu reálných důchodů obyvatelstva a omezení spotřeby. Toto tedy vede k poklesu hrubého domácího produktu (Pavelka, 2007, str. 101).

Graf 1 - Hospodářský cyklus

Zdroj: Vlček, 2009, s. 350

Výše uvedené fáze jsou od sebe odděleny tzv. vrcholem (přechod z expanze do recese) a dnem (přechod z recese do expanze). Z hlediska trvanlivosti můžeme rozlišovat krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé ekonomické fluktuace.

- *Krátkodobá* kolísání jsou tvořena především fluktuací zásob a jedná se o kolísání v řádu měsíců až 2-3 let. Způsobují je změny v poptávce vyvolané např. novou generací spotřebního zboží dlouhodobého užití a určité sezonní vlivy (např. ve stavebním průmyslu, cestovním ruchu či zemědělství), které jsou výsledkem změn preferencí spotřebitelů. Příkladem jejich projevů jsou změny ve stavu zásob materiálů, surovin, hotových výrobků.
- *Střednědobé* cykly trvají 7–11 let a jsou vyvolány např. změnou fixního kapitálu (příkladem je nákup nových generací strojů, technologií). Různé příjmy z inovací motivují společnosti ke zvýšení investičních výdajů, které se pak promítnou na straně agregátní poptávky a ovlivní objem výkonů (Vlček, 2009, str. 347).
- *Dlouhodobé* ekonomické výkyvy jsou spojeny například s invencí v oblasti zdokonalení technologie ve výrobě, zavádění nových výrobků nebo jinou radikální inovací, trvají 40 až 60 let. Mohou je vyvolávat i politické události (Soukup a Rusmichová, 2002, s. 76).

Ekonomické výkyvy je možné popsat kolísáním řady ekonomických veličin. Například v případě recese pokles reálného produktu pod potenciální je zpravidla doprovázen cyklickou nezaměstnaností na trhu práce. Překračuje-li produkt svůj potenciál (hovoříme tedy o expanzi), dochází k růstu investic, zaměstnanosti, růstu cenových hladin, úrokových sazeb a jiných veličin. Stejně tak jsou vyvolány poklesem reálného produktu pod svůj potenciál poklesem investic, růstem nezaměstnanosti, snížením cenové hladiny (Krameš, 2008, str. 114). Vlastností těchto veličin je to, že se pohybují vždy společně a liší se primárně v míře těchto změn a výkyvů.

Získávání a analýza informací o průběhu ekonomického cyklu probíhá pomocí tzv. *indikátorů* (Vlček J. , 2009, str. 353). Tyto procesy jsou důležité např. pro aktivní anticyklickou politiku státu nebo investiční rozhodování společností. Podle Vlčka existují následující konjunkturní indikátory:

- Vývoj domácího produktu a národního důchodu

- Vývoj cenové hladiny
- Zaměstnanost, míra nezaměstnanosti, nabídka pracovní síly na trhu
- Vývoj úrokových sazeb
- Krátkodobé úvěry a míra investic
- Kurzy cenných papírů
- Poptávka po spotřebních statcích a službách
- Využití výrobních kapacit
- Vývoj kurzů akcií

1.2. Příčiny hospodářských kolísání

Veškerá kolísání ekonomiky jsou ovlivněna jedním ze dvou ukazatelů – jsou to agregátní nabídka a agregátní poptávka. Jedná se v těchto případech o *poptávkové* nebo *nabídkové šoky* (Pavelka, 2007, str. 105). Tyto šoky mohou být jak pozitivní, tak i negativní, vedou tedy v závislosti na charakteru k expanzi nebo recesi.

1.2.1. Poptávkový šok

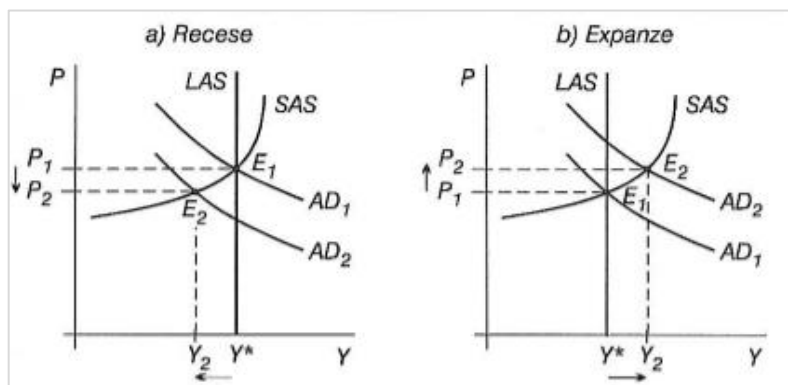
Podle peněžní (monetaristické) koncepce ekonomického cyklu jednou z hlavních příčin kolísání úrovně hospodářské aktivity je *poptávkový šok*, který je spojen s pohybem tzv. agregátní poptávky – souhrnu všech zamýšlených koupí na daném trhu (Pavelka, 2007, str. 105). Podobný šok může být vyvolán změnou alespoň jednoho z následujících faktorů:

- Vládní nákupy – rozhodnutí vlády změnit úroveň svých výdajů a transferových plateb
- Rostoucí export
- Inflační očekávání
- Změny preferencí spotřebitelů
- Růst (pokles) bohatství nebo počtu obyvatelstva – vede ke změně spotřebních výdajů
- Změny daňového zatížení – vyvolává růst (pokles) příjmů domácností a růst (pokles) jejich poptávky po spotřebních statcích
- Změny peněžních zásob

Výše uvedené faktory jsou rozděleny do dvou skupin, *monetární* a *reálné*. Mezi monetární faktory patří zejména změny peněžní zásoby. Reálné faktory jsou např. změny preferencí spotřebitelů, změny ve výších vládních nákupů atd. Kladná změna vyvolává pozitivní

poptávkový šok a obráceně, výsledkem poklesu těchto parametrů je negativní poptávkový šok. Na grafu se situace projeví tak, že křivka agregátní poptávky AD se posune doleva (doprava v případě expanze) v důsledku změny cenové hladiny (úsečky $P_1 - P_2$ na grafu 2). Vznikne v tomto případě nový bod rovnováhy, který vyjadřuje celkovou změnu vyrobeného produktu ($Y^* - Y_2$), buď pozitivní nebo negativní.

Graf 2- Poptávkový šok

Zdroj: Pavelka, 2007, s.105

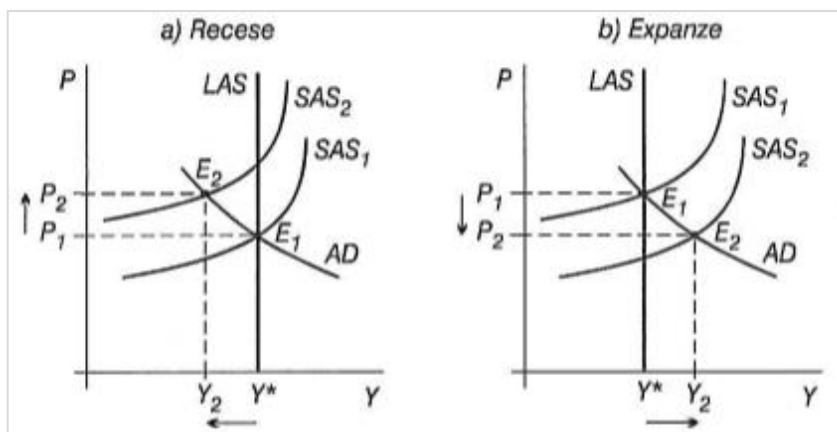
1.2.2. Nabídkový šok

Dalším zdrojem projevu hospodářského cyklu je tzv. *nabídkový šok*, který přichází ze strany agregátní nabídky – souhrnu zboží, výrobků a služeb, se kterými firmy přicházejí na trh (Pavelka, 2007, str. 106). Stejně jako u poptávkového šoku se rozlišují pozitivní a negativní nabídkové šoky. Faktory ovlivňující agregátní nabídku jsou tentokrát rozděleny na *nominální* a *reálné*. Pozitivní šoky jsou zpravidla vyvolány poklesem výstupu a růstem cen. Negativní šoky jsou spojeny se zvýšením cen vstupů (nominální faktory). Příkladem uvedeným v učebnici je růst nominálních mezd nebo cen ropy, což však neplatí v kontextu Ruské federace, která je exportérem ropy a celkový mechanismus funguje zcela obráceně (viz další kapitola 2.1.1). Stimulem nabídkového šoku může být například změna množství vstupů nebo pozitivní změny úrovně technologie (reálné faktory). Příčinou negativního reálného nabídkového faktoru může být i přírodní katastrofa.

Výsledkem negativního nabídkového šoku v krátkém období může být pokles celkového výstupu ekonomiky, poklesu HDP, růstu míry inflace a zvýšení rizika vzniku stagflace. Pozitivní nabídkové šoky se mohou projevovat v podobě technologických inovací, které výrazně ovlivní produktivitu práce (tento případ však platí pouze v dlouhodobé perspektivě).

Díky tomu dojde k růstu nabízeného množství produkce za nižší cenu, což vede k růstu reálného produktu při nižší úrovni cenové hladiny.

Graf 3- Nabídkový šok

Zdroj: Pavelka, 2007, s.106

1.2.3. Politický hospodářský cyklus

Zvláštním faktorem ovlivňujícím průběh ekonomického cyklu je *politický cyklus*. Tento proces vychází z předpokladu, že volební rozhodování voličů je ovlivněno současným stavem ekonomiky. Vzhledem k tomu se snaží politici řídit ekonomiku tak, aby získali co největší podporu voličů.

Ekonomické fluktuace souvisí s tím, že vláda přijímá určitá politická opatření, která by měla přinášet voličům prospěch již v předvolebním období, ale jejich náklady by se projeví až po volbách. Přispívá k získávání důvěry a podpory voličů, např. růst rozpočtových výdajů. Dochází přitom k situaci, kdy vládní výdaje převyšují příjmy, což se samozřejmě projeví v rozpočtovém deficitu. Jinými slovy, politickoekonomický cyklus spočívá v částečné destabilizaci ekonomiky kvůli snaze o větší volební zisk (Vlček, 2009, str. 365).

1.3. Recese

O *recesi* se jedná v případě, když reálný domácí produkt klesá alespoň dvě po sobě jdoucí čtvrtletí. Pokud je recese hluboká a dlouhotrvající, říká se jí *deprese*. Důležité tady je, že recese (platí to i pro expanzi) nepostihuje jednotlivé státy izolovaně. Ekonomiky různých států jsou velice propojeny jak v rámci mezinárodních obchodních vztahů, tak i v kontextu mezinárodního pohybu kapitálu (Pavelka, 2007, str. 101). Je třeba dodat, že oproti stereotypům recese ne vždycky předpokládá pouze negativní tendence fungování

ekonomiky. Některé ekonomické subjekty mohou v těchto obdobích zaznamenat i poměrný růst a pozitivní vývoj. Recese zasahuje různá odvětví s různou intenzitou. Daná etapa končí fází ekonomického cyklu, které říkáme dno. Domácí produkt v této fázi dosahuje své nejnižší hodnoty a v ekonomice vzniká tzv. recesní mezera, při které je skutečný produkt nižší než potenciální. Deprese je nejčastěji spojena s poklesem cenové hladiny (inlace), čehož občas využívají některé firmy za účelem provádění investičních operací (Vlček, 2009, str. 351).

Recese může nastat v důsledku spotřebitelského pesimismu, negativních očekávání investorů, snížení vládních nákupů nebo poklesu čistého exportu. Recese se může projevat kvůli poklesu peněžní zásoby. Funguje tak, že pokles zásoby vede k růstu úrokové míry. Firmy vzhledem k tomu omezují svoje investice, domácnosti omezují spotřebu. Dalším důvodem může být snížení počtu výrobních faktorů nebo zhoršení jejich produktivity. Vyvolat recesi a s ní spojenou krizi může i přírodní katastrofa.

1.4. Důsledky nepříznivých hospodářských výkyvů

Hospodářská recese, tj. pokles reálného produktu pod potenciální úroveň, má následující účinky:

- Výrazný růst skutečné míry nezaměstnanosti, cyklické nezaměstnanosti a snížení zaměstnanosti práce
- Snížení cenové hladiny (pokud se jedná o negativní šok ze strany agregátní poptávky)
- Zvýšení cenové hladiny v případě stagflace (vysoká míra inflace a současná stagnace ekonomiky státu) - s růstem cen se hodnota reálného produktu nemění nebo klesá
- Pokles reálného produktu na obyvatele a snížení životních standardů

Podívejme se podrobněji na dva konkrétní výsledky recese, které mají obrovský vliv na celkový hospodářský blahobyt, tedy inflaci a nezaměstnanost.

1.4.1. Inlace

Pod pojmem inflace se rozumí dlouhodobý růst cenové hladiny výrobních faktorů a ekonomických statků (Vlček, 2009, s. 385). Charakteristickým rysem pohybu cenové hladiny je jeho nerovnoměrnost, která se projevuje různým průběhem a tempem růstu jednotlivých statků a faktorů: ne všechny ceny se musí zvyšovat, některé mohou zůstat stabilní nebo dokonce klesat, ačkoliv v průměru během inflace mají ceny tendenci růst.

Důvodem vzniku inflace je zpravidla znehodnocení kupní síly měny nebo pokles reálné hodnoty peněz. Ekonomickým subjektům klesá dostupné množství statků a služeb, které si můžou za peněžní jednotky dovolit. Tento proces je spojen s další vlastností inflace: *růst cenové hladiny ohrožuje samu podstatu peněz*, která není nic jiného než jejich všeobecná kupní síla (Vlček, 2009, s. 386).

Podle Krameše se rozlišuje několik druhů inflace z hlediska jejich míry:

- *Konstantní inflace* – míra inflace se zde nemění. Na rozdíl od stabilní cenové hladiny ceny v případě konstantní inflace rostou, avšak stále stejným tempem.
- *Akcelerační inflace* – ceny v daném případě rostou rychleji, buď v aritmetické nebo geometrické progresi.
- *Dezinflace* – snížení tempa růstu inflace.

Dlouhodobým výsledkem dezinflace je deflace, proces, kdy míra inflace má dlouhodobě zápornou tendenci. Výsledkem deflace je růst kupní síly peněz. Nevýhodou deflace je riziko stagnace ekonomiky: pokud ceny budou trvale klesat, ekonomické subjekty budou častěji odkládat nákupy z důvodu očekávání dalšího snížení cen v budoucnu. Příjmy domácností také nebudou růst, což vyvolá pokles domácí poptávky. Negativní dopad má deflace i pro firmy. Klesají jim v daném případě výnosy, vzhledem k čemuž jejich výrobní kapacity nebudou plně využity a bude omezena poptávka po pracovní síle. Toto pak bude mít za následek pokles investic, zaměstnanosti a produkce.

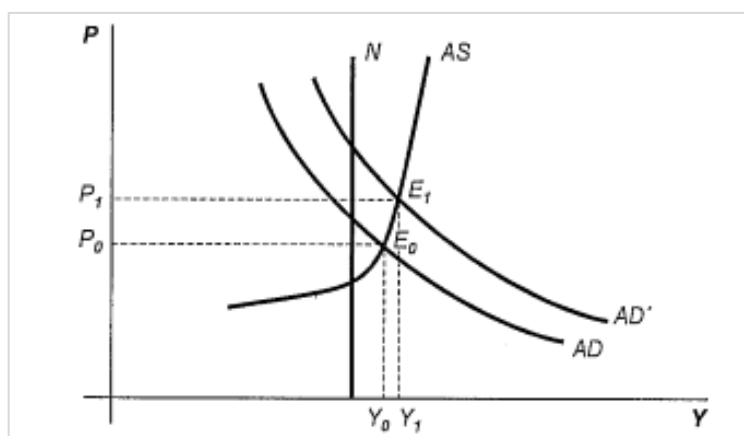
Další členění inflace je podle její intenzity, tj. z kvantitativního hlediska. Vlček rozlišuje následující formy:

- *Mírná inflace* – cenová hladina zde nepřevyšuje 10 % za rok a je označována jako jednociferná. Tempo růstu inflace je většinou předvídatelné. Nedochozí přitom ke ztracení důvěry domácností k penězům, které efektivně plní své funkce.
- *Pádivá inflace* – je označována jako dvouciferná. Ceny tady rostou rychleji oproti výkonnosti ekonomiky. Domácnosti ztrácejí svou důvěru k penězům z důvodu poklesu jejich kupní síly. Ekonomické subjekty převádí svá peněžní aktiva do reálných a nakupují drahé kovy, nemovitosti, pozemky a jiné statky, které jsou schopny uchovávat hodnotu a převádět ji do budoucna. Peníze v dané formě inflace nerealizují funkci uchovatele hodnoty.

- *Hyperinflace* – v tomto případě dochází k výraznému snížení kupní síly peněz za velmi krátký časový úsek. Růst cenové hladiny tady činí tisíce procent za rok. Peníze již neplní své základní funkce a v ekonomice se používá cizí měna z důvodu větší stability.

Z hlediska příčiny vzniku rozlišujeme inflaci poptávkovou a nabídkovou. K *poptávkové inflaci* dochází, když se reálný produkt blíží potenciálnímu (Soukup a Rusmichová, 2002, s.82). Poptávková inflace je důsledkem prudkého růstu agregátní poptávky a postupného vyčerpávání výrobních kapacit a pracovních sil. Poptávková inflace se může projevit v situacích, kdy růst nominálních mezd převyšuje skutečný produkt nebo když stát zvyšuje spotřební a investiční výdaje či snižuje daně. Jelikož reálný (skutečný) produkt převyšuje potenciální, vzniká tzv. *inflační meze*. Podrobný proces poptávkové inflace je znázorněn na grafu 4:

Graf 4 -Poptávková inflace

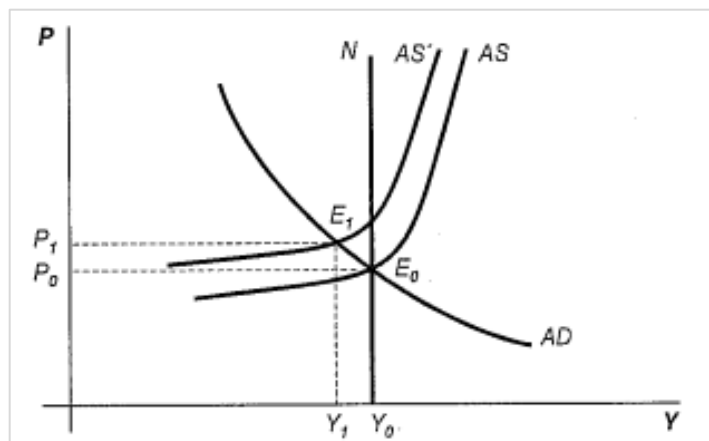

Zdroj: Soukup a Rusmichová, 2002, s.83

Nabídková inflace je vyvolána příčinami z nabídkové strany (Krameš, 2008, s.83). Důvodem vzniku nabídkové inflace může být nabídkový šok (viz kapitola 1.2.2), což se na grafu projeví posunem agregátní nabídky dolů. Nabídková inflace nastává v situacích, kdy se reálný produkt nachází nad svým potenciálem. Roste tedy i oběžné množství peněz. Další příčinou může být například nedokonalá konkurence, růst cen ropy a přírodních zdrojů, politické události (viz kapitola 1.2.3). Vyvolat nabídkovou inflaci může i růst nominálních mezd. Firmám v tomto případě rostou náklady, což omezuje jejich konkurenceschopnost a nutí omezovat nabídku výroby. Nicméně k nabídkové inflaci nedojde, pokud tempo růstu produktivity práce bude vyšší než růst nominálních mezd. Mzdové náklady v tomto případě

nerostou a není tlak na růst cen (Vlček, 2009, s. 397). Pohyb křivky nabídky v případě nabídkové inflace je uveden na grafu 5:

Graf 5- Nabídková inflace

Zdroj: Soukup a Rusmichová, 2002, s.83

Svémi důsledky inflace zasahuje do všech sektorů ekonomiky. Celkový dopad lze rozdělit do několika faktorů (Soukup a Rusmichová, 2002, str. 85):

1. *Přerozdělovací efekt.*

- a) Ovlivnění fixních důchodů domácností. Zatímco nominální výše příjmů domácností se nemění, jejich reálné vyjádření má tendenci klesat.
- b) Ovlivnění mezd a platů. V případě mírné inflace reálné mzdy zpravidla rostou, avšak za nestabilní a kolísající inflace dochází ke snížení reálných mezd.
- c) Pokud míra inflace převyšuje nominální úrokovou míru, klesají hodnoty vkladů a půjček v absolutním vyjádření. Věřitelé tedy prodělávají a dlužníci získávají.

2. *Sociální dopad.* V největší míře inflace postihuje sociálně slabší skupiny obyvatel, jejichž životní úroveň záleží na fixních peněžních příjmech. Vzhledem k tomu dopady růstu cenové hladiny jsou pro ně mnohem výraznější než pro finančně silnější skupiny obyvatelstva.

3. *Dopad na celkovou ekonomickou rovnováhu*

- a) Pokles agregátní poptávky v případě pádivé inflace může vyvolat snížení reálného produktu, tím přispívá k recesi.
- b) Růst spotřebitelských cen snižuje disponibilní zdroje ekonomických subjektů. Tyto výkyvy ve struktuře spotřeby vedou k porušení celkové rovnováhy.

- c) Výsledkem nárůstu tempa inflace jsou kolísání měnových kursů. Toto se pak promítne do nestability toků spojujících stát se zahraničím.

Nicméně inflace má i určité pozitivní účinky. Inflace udržuje míru nezaměstnanosti na rozumné úrovni. Například, pokud jsou firmy nuceny omezovat mzdové náklady, v období inflace to mohou uskutečnit tak, že platy zaměstnancům nebudou navyšovat vůbec, takže v důsledku inflace reálná hodnota mzdových výplat postupně klesne. Při nulové míře inflace by firma pravděpodobně měla snižovat mzdy, což je zcela nepřijatelné pro zaměstnance. Výsledkem nulové inflace v daném případě může být propouštění (Soukup a kol., 2010, str. 330).

1.4.2. Nezaměstnanost

Dříve než vysvětlíme definici a podstatu nezaměstnanosti, je potřeba určit, koho můžeme považovat za nezaměstnaného. Celkové obyvatelstvo můžeme rozdělit do dvou skupin, ekonomicky aktivní a neaktivní:

- *Ekonomicky aktivní* obyvatelstvo – zahrnuje zaměstnané a nezaměstnané subjekty. Zaměstnané subjekty jsou starší 15 let a mají placené zaměstnání nebo řídí vlastní podnik. Nezaměstnané osoby jsou starší než 15 let, aktivně hledají práci pomocí úřadů práce, inzerátů nebo zprostředkovatelen, a hlavně jsou schopné nastoupit do práce maximálně do 14 dní (Pavelka, 2007, str. 116).
- *Ekonomicky neaktivní* obyvatelstvo – subjekty, které neodpovídají výše uvedeným kritériím zaměstnaných a nezaměstnaných. Jsou to především osoby mladší 15 let, důchodci, studenti, invalidé, ženy v domácnosti apod.

Podle Pavelky *míra nezaměstnanosti představuje procento nezaměstnaných z ekonomicky aktivního obyvatelstva* (Pavelka, 2007, str. 117). Existuje určitý vztah mezi zaměstnanými a nezaměstnanými subjekty, což však neznamená, že růst zaměstnanosti znamená pokles nezaměstnanosti a opačně. Míra nezaměstnanosti je ukazatelem efektivního využití faktoru práce, který se vyjadřuje v procentech a vypočítá se následujícím způsobem:

$$\text{Míra nezaměstnanosti} = \frac{\text{Počet nezaměstnaných}}{\text{Celkový počet ekonomicky aktivních}} \times 100 \%$$

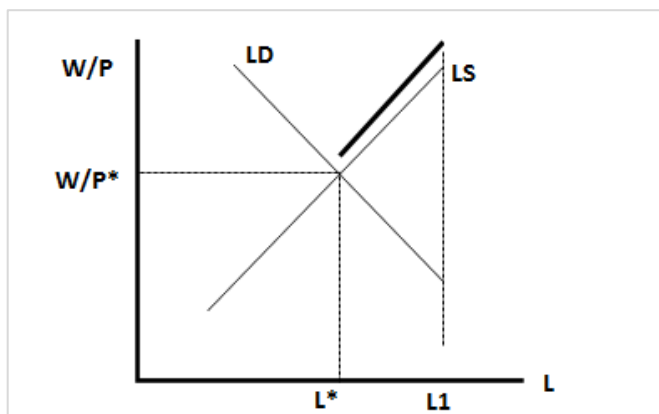
Z hlediska důvodů vzniku jsou rozlišovány tři typy nezaměstnanosti: frikční, strukturální a cyklická:

1. *Frikční nezaměstnanost.* Frikční nezaměstnanost je výsledkem nesouladu mezi požadavky zaměstnanců a pracovními podmínkami nabízenými jim v zaměstnání, je spojena s určitým časem nutným pro vyhledání nového místa (Vlček, 2009, str. 411). Pracovník sám opustí svou pozici a vyhledává nové pracovní místo. Dalším příkladem je situace, když v případě propouštění zaměstnanec získává novou pracovní pozici až s uplynutím určitého času. Patří sem i absolventi škol, kteří zatím nesehnali pracovní místo. Charakteristickým rysem tady je to, že tento typ nezaměstnanosti předpokládá hledání potenciálních pracovních pozic, nikoliv nedostatek pracovních příležitostí. Z toho je patrné, že frikční nezaměstnanost je nevyhnutelný proces, jehož příčinou může být nedostatek informací o volných pracovních pozicích (Vlček, 2009, str. 411).
2. *Strukturální nezaměstnanost.* Tento typ nezaměstnanosti je reakcí ekonomiky na určitou nerovnováhu na trhu práce a nesoulad mezi poptávkou a dostupnou nabídkou práce. Příčinou takových výkyvů mohou být např. významné změny v ekonomice, které vyvolávají kontrakci nebo stagnaci některých sfér hospodářství a expanzi jiných. V takovém cyklu dochází k zániku určitých profesí a vzniku nových. Taková nezaměstnanost trvá několik měsíců nebo dokonce let a může být spojená s rekvalifikací zaměstnanců (Soukup a Rusmichová, 2002, str. 27).
3. *Cyklická nezaměstnanost* je výsledkem cyklického vývoje ekonomiky (Pavelka, 2007, str. 120). Během recese při poklesu domácího produktu se zvyšuje počet nezaměstnaných, a naopak je tomu v případě expanze. Vlastností daného typu nezaměstnanosti je přebytek nabídky práce nad její poptávkou. Oproti předchozímu druhu cyklická nezaměstnanost zasahuje téměř všechny sektory ekonomiky.

Kromě důvodů vzniku jsou v ekonomice uvedena i jiná kritéria rozdělení typů nezaměstnanosti. Existuje například dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost. Dobrovolná nezaměstnanost je např. situací, *kdy pracovník dobrovolně volí nezaměstnanost a dává přednost volnému času před časem pracovním* (Krameš, 2008, str. 81). Dobrovolně nezaměstnaní pracovníci nejsou ochotni pracovat za nabízenou finanční odměnu a hledají práci s vyšším ohodnocením. Kdyby cena práce z nějakého důvodu vzrostla, do zaměstnání by pravděpodobně nastoupili. Proces vzniku dobrovolné nezaměstnanosti si lze představit ve formě grafu. Nabídka a poptávka po práci se nachází v rovnováze. Na takovém trhu existuje plná zaměstnanost (ekonomika pracuje na úrovni potenciálního produktu), na grafu

označena symbolem L^* . Nicméně nelze z toho shrnout, že zaměstnanost je stoprocentní, neboť existují dobrovolně nezaměstnaní pracovníci, kteří jsou na grafu představeni úsečkou L^* až L_1 . Tito pracovníci nejsou ochotni pracovat za na trhu nabízenou cenu. Nicméně v případě nárůstu ceny práce se zaměstnanci budou ochotni vrátit do práce, což se na grafu 6 promítne do posunu ceny práce na rovnovážnou cenu W/P^* .

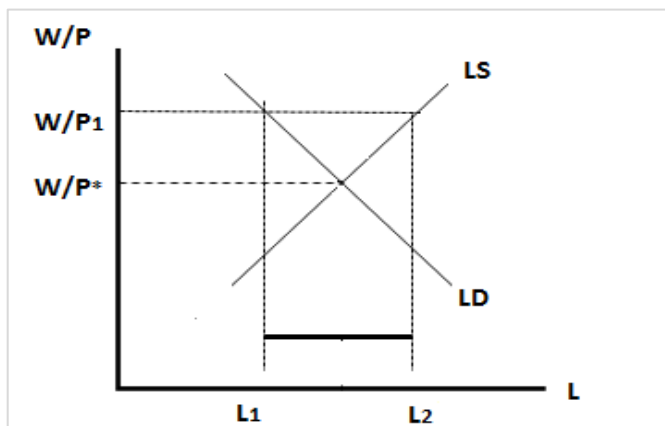
Graf 6 - Dobrovolná zaměstnanost

Zdroj: Vlastní zpracování

Jiný pohled představuje nedobrovolná nezaměstnanost. Předpokládejme, že na trhu práce z důvodu šoku došlo k převisu nabídky práce, jelikož počet osob ochotných pracovat je vyšší, než je celkový počet nabízených pracovních míst. Příčinou je reálná mzdová sazba převyšující rovnovážnou sazbu (W/P_1 a W/P^* na grafu). Firmy tedy budou vybírat z celkového množství uchazečů ty nejzkušenější a nejkvalifikovanější kandidáty. Ostatní, kteří nebyli vybráni, jsou považováni za nedobrovolně nezaměstnané (úsečka na grafu 7 $L_1 - L_2$).

Graf 7 - Nedobrovolná nezaměstnanost

Zdroj: Vlastní zpracování

Negativní dopady nezaměstnanosti můžeme rozdělit z hlediska různých oblastí na sociální a ekonomické. V rámci sociálního dopadu výsledkem prohlubující se nezaměstnanosti je obvykle rostoucí kriminalita, sebevraždy, alkoholismus atd. Velkým problémem je podle Pavelky dlouhodobá nezaměstnanost, která trvá více než jeden rok. V rámci dlouhodobé nezaměstnanosti dochází ke ztrátě pracovních návyků, což samozřejmě ohrožuje příležitost sehnat novou pracovní pozici (Pavelka, 2007, str. 128). V kontextu ekonomického dopadu je patrné, že nezaměstnanost vždy souvisí s určitým plýtváním disponibilních zdrojů ekonomiky. Konkrétní dopad nezaměstnanosti lze vyjádřit pomocí Okunova zákona, který říká, že *v případě zvýšení míry nezaměstnanosti nad svoji přirozenou míru o jedno procento, klesne reálný produkt pod svůj potenciál o dvě procenta* (Krameš, 2008, str. 82).

1.5. Vlastnosti ruského hospodářství

Ekonomika každého státu má své individuální rysy určující její charakter, strukturu, dynamiku, roli v mezinárodním obchodě a komunikaci. Mezi vlastnosti ruské ekonomiky patří následující charakteristiky:

1. Je to velice rozsáhlá ekonomika, která je dána jejím územím (17,1 mil. m², největší země světa), počtem obyvatel (146 544 710 obyvatel) a značným pracovním, přírodním, vědeckým a technickým potenciálem (Rosstat, 2016, [online]). Nevýhodou však je to, že podobné umístění hlavních ekonomických center daleko od zahraničních subjektů komplikuje komunikaci a obchod se zahraničními partnery.
2. Velký dostatek a rozmanitost přírodních zdrojů – půdy, minerálů, lesů, vody. Celková plocha zemědělské půdy činí 220 mil. ha, lesů – 774 mil. ha, více než dva miliony jezer a obrovské zásoby ropy, zemního plynu, uhlí, železných kovů, hornin a chemických surovin. Maximálnímu využití dostupných zdrojů však zabraňují nepříznivé klimatické podmínky. Kolem 70 % území připadají na oblasti Dálného severu, což vyžaduje dodatečné náklady na jejich vývoj, výživu a blahobyt obyvatelstva a přepravu zboží a cestujících. Na druhou stranu je zřejmé, že dostatek přírodních zdrojů a velká závislost hospodářství na jejich vývozu představuje hrozbu pro konečné uchycení role Ruska jako komoditního exportéra.
3. Pro Rusko je charakteristická sociální a kulturní rozmanitost, která určitým způsobem ovlivňuje sociálně–ekonomické vztahy. Na území RF se nachází více než 100 národností a etnických skupin, řada konfesí (křesťané, muslimové, buddhisté apod.).

Podobná různorodost se samozřejmě promítá i do sociálně orientované hospodářské politiky státu.

4. Ekonomika je charakterizována významnou diferenciací regionálních ukazatelů ekonomického a sociálního rozvoje všech subjektů RF. Tento proces se poprvé objevil v devadesátých letech a v současné době se projevuje ve větší míře. Vzhledem k takovému stavu velký význam má regionální politika zaměřená na postupné sbližování úrovní socioekonomického rozvoje v různých regionech.
5. Výsledkem komunistického režimu v době Sovětského svazu je soustředění hlavních výrobních sfér v několika velkých společnostech, které vede ke vzniku monopolů a závislosti státu na fungování těchto klíčových organizací.
6. Závažným problémem ekonomického systému Ruska již dlouhou dobu zůstává korupce, která zasahuje téměř všechny sektory a sféry života včetně státního řízení, policejních orgánů, zdravotnictví a vzdělávání. Fakticky fenomén korupce je součástí modelu státního systému Ruska. Podle agentury „Transparency International“¹ Ruská federace patří mezi 50 nejvíce korumpovaných států světa (Transparency International, 2014, [online]).

¹ Transparency International–nevládní mezinárodní organizace pro boj proti korupci a vyšetřování míry korupce na celém světě. Je založena v roce 1993 a sídlí v Berlíně.

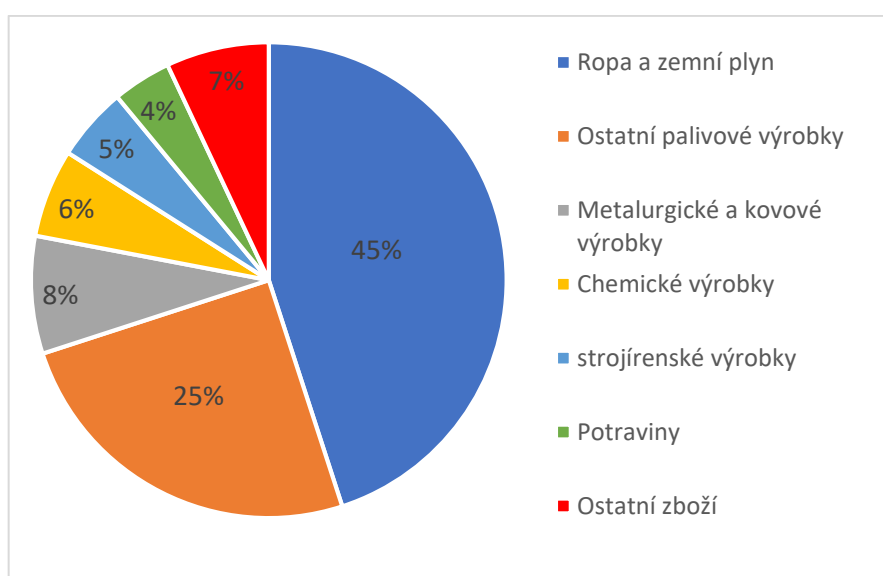
2. Praktická část

2.1. Příčiny recese

Podle centrální banky RF vyvolaly oslabení rublu a zpomalily ekonomický růst především pokles cen ropy a ekonomické sankce, což mělo za následek růst inflace a další s tím spojené negativní procesy.

2.1.1. Ceny ropy a zemního plynu

Graf 8 - Struktura exportu RF v roce 2013

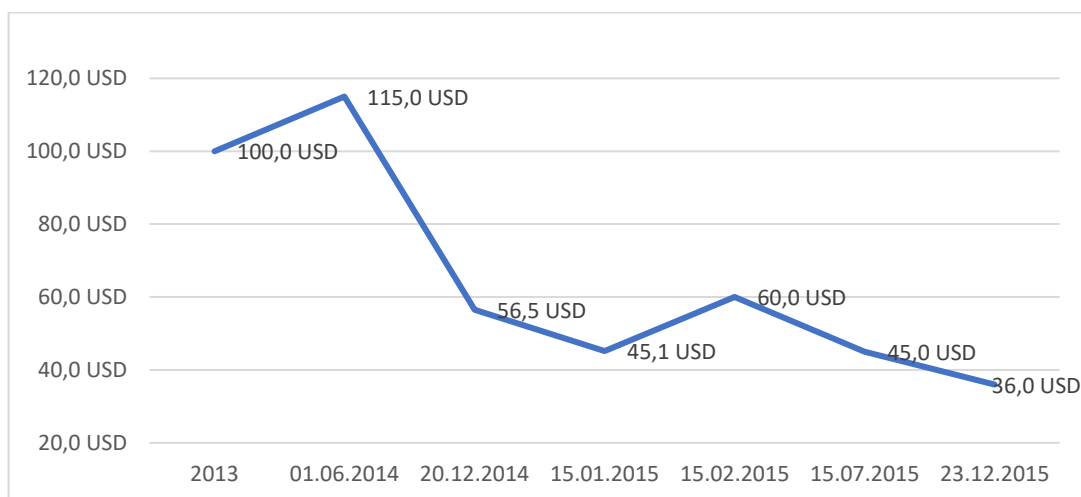
Zdroj – Ruský statistický úřad [online]. [cit. 28.03.17], vlastní zpracování

Po roce 2005 se v ruské ekonomice začal projevovat tzv. efekt holandské nemoci². Aktivní růst cen ropy v dalších letech (z 30 na cca. 100 USD za barel) vedl k větší a prohlubující závislosti celého hospodářství na tomto faktoru a většímu podílu energetického průmyslu v ruské ekonomice. Struktura exportu se v dalších obdobích radikálně neměnila a podíl vývozu přírodních zdrojů většinou dosahoval hodnoty 70 %.

Graf č. 9 představuje vývoj cen ropy v obdobích před recesí a v době samotné krize:

² Holandská nemoc – negativní efekt, kdy vysoký zisk z exportu přírodních zdrojů vede k významnému zhodnocení národní měny. Výsledkem je závislost ekonomiky na výkyvech cen ropy a jiných zdrojů a oslabení celého národního hospodářství. Název efektu vychází z nálezů Groningenského ložiska zemního plynu v Holandsku v roce 1959.

Graf 9- Vývoj cen ropy v obdobích 2014-2015, dolarů za barel

Zdroj – Statista.com [online]. [cit. 28.03.17], vlastní zpracování

Z grafu vyplývá, že po roce 2014 průměrná cena ropy klesla téměř o 35 % a na konci období 2015 činila 35,98 dolarů za barel. V roce 2016 ceny pokračovaly v poklesu a dosáhly nejnižší hodnoty za 12 let 28,81 USD. Daný proces byl především vyvolán převýšením nabídky nad poptávkou, jehož důvody byly:

- Zpomalení růstu poptávky po ropě
- Zvýšení těžby ropy a zemního plynu na vnitřním trhu USA
- Odmítnutí států OPEC omezovat produkci a těžbu

Podle Ruského statistického úřadu každé snížení ceny ropy o jeden dolar za barel snižuje exportní příjmy Ruska o 3 miliardy USD, zatímco pokles ceny ropy o 10 dolarů za barel vyvolává snížení celkového HDP cca. o jedno až dvě procenta (Rosstat, 2015, [online]).

Lze říct, že zkoumaná recese je nepřímým pokračováním krize roků 2008–2009, jelikož k období 2014 nebyl vyřešen jeden ze základních problémů ruské ekonomiky, tj. nedošlo k eliminaci silné a hluboké závislosti ekonomického systému na exportu surovin. Výsledkem toho je situace, když pokles světových cen ropy a plynu vede k hospodářské recesi.

2.1.2. Ekonomické sankce

Vzhledem k anexi Krymu Ruskou federací zavedly ekonomické sankce a obvinily Rusko z vypuknutí konfliktu na východě Ukrajiny následující státy:

- Spojené státy americké

- Státy Evropské unie
- Švýcarsko
- Norsko
- Austrálie
- Kanada
- Japonsko
- Nový Zéland a jiné

Zavedené sankce zahrnují zákaz hospodářské spolupráce s různými ruskými firmami, bankami a společnostmi vojensko-průmyslového komplexu. V rámci sankcí byla zavedena i ekonomická blokáda Krymského poloostrova. Hlavním cílem sankcí bylo dotlačit Ruskou federaci ke změně její pozice vůči některým mezinárodním problémům a zároveň oslabit ruskou ekonomiku v rámci konkurenční soutěže. Podle významu a dopadu sankcí na jednotlivé ekonomické sektory lze je rozdělit do 4 skupin:

- Individuální sankce
- Zmrazení zahraničních aktiv společnosti
- Finanční a investiční sankce (sektorové sankce zahrnující omezení přístupu k úvěrovému financování, zákaz investování do infrastrukturních projektů)
- Zahraniční obchodní sankce

V důsledku zavedení ekonomických sankcí v roce 2014 přímé investice do Ruské federace klesly téměř o 70 %, neboli na 19 mld. USD oproti 79 mld. v roce 2013. Podle prezidenta RF v roce 2015 ruská ekonomika kvůli sankcím neobdržela kolem 160 miliard dolarů (Forbes, 2015, [online]). Hodnota dovozu do Ruska z Evropské unie klesla cca. o 7-10 %. Reakcí Ruska na uložené sankce bylo zavedení vlastního embarga (rus. *importozameshenije*), které se vyjadřovalo především v zákazu dovozu určitého sortimentu zboží. Byl omezen import mléčných a masových výrobků, ovoce a zeleniny, mořských plodů a jiných produktů. Celkový objem importu do Ruska ve výsledku embarga klesl zhruba o 10 mld. dolarů. Mezi nejvíce ovlivněné embargem státy patří Polsko, Lotyšsko a Finsko. Určitý negativní dopad toto opatření mělo i pro ruské hospodářství, což se projevilo v problému nahrazování dovozu ve výsledku nedostatečného rozvoje agrárního sektoru. Toto mělo za následek růst cen jednotlivých skupin zboží, vůči nimž byly uloženy sankce. Dalším problémem bylo snížení

kvality řady druhů zboží v souvislosti s klesající konkurencí na trhu. Výsledkem byla nezbytnost investic do zemědělského průmyslu.

2.1.3. Vnitřní ekonomická politika

Kromě příčin uvedených v předchozí části kapitoly existují i jiné důvody recese, které jsou spojeny s vnitřními problémy hospodářské politiky Ruské federace a neefektivnosti přijatých v minulosti opatření. Hospodářská recese 2014 stejně jako v letech 1998 a 2008 vycházela ze zpomalení tempů růstu peněžní zásoby od konce roku 2010. V roce 2010 Ministerstvo financí změnilo svou politiku a soustředilo nejvíce peněžních prostředků na účtech vlády v Centrální bance, což vyvolalo stagnaci růstu peněžní zásoby vyjádřené v rublech. Výsledkem tohoto procesu je zpomalení vývoje HDP a pokles cen ruských cenných papírů. Zahraniční investoři zahájili prodej ruských akcií a převáděli výnosy z prodeje do cizí měny. Opatření banky ovlivnily i výši měnového kurzu: v únoru roku 2012 kurz dolaru činil 29 rublů, avšak v červnu 2012 vzrostl na 34 rublů.

V této fázi vznikající krize by se snad dalo eliminovat díky návratu tempa vývoje peněžních zásob do předešlého stavu, což by mělo provést Ministerstvo financí a Centrální banka RF. V roce 2013 ale Centrální banka aktivně zasahovala do měnového trhu, což mělo za následek vyčerpání devizových rezerv a částečně vyřadilo rublovou peněžní zásobu z ekonomiky. Situace se tedy zhoršovala dál a probíhala následujícím postupem:

- Dochází k poklesu peněžní zásoby vyjádřené v rublech
- Klesají ceny ruských akcií
- Roste počet investorů vyvádějících peníze z aktiv, což vede k výkyvům na měnovém trhu
- Centrální banka provádí více intervencí
- V důsledku zásahů se stále více snižuje peněžní zásoba.

2.2. Chronologie recese

2.2.1. Období 2014

V první polovině roku 2014 byla pozorována stagnace ruské ekonomiky. Dle Ruského statistického úřadu plánovaný pokles průmyslové výroby na konci roku 2014 neměl převyšovat jedno procento, ale již v lednu celkový objem průmyslu klesl o 1,8 %. Roční

inflace vzhledem k devalvaci v předchozích obdobích (viz kapitola 2.1.3) podle prognóz měla činit maximálně 5,3 % (Berdnikova, 2015, str. 11). Mezi důvody stagnace podle ministra financí RF patřily zejména vysoká zátěž ze strany penzijního systému, růst nákladů spojených s celní politikou a nesoulad mezi růstem HDP a výší mezd. K tomu se pak přidaly i další vnější faktory, které ovlivnily další zpomalení ekonomického růstu (viz kapitola 2.1.1 a 2.1.2).

Dne 1.1.2014 kurz dolaru činil 32,66 rublů, euro – 45,06 rublů. V období leden–březen rubl znehodnotil cca. o 14,9 %, 3. března kurz USD převyšoval 37 rublů a EUR se zvýšil na 51 rublů. Tyto ukazatelé překročily svá historická maxima z doby předchozí recese roku 2009³. V dalších čtyřech měsících se rubl pomalu stabilizoval a dosáhl svého maxima: 33,63 a 45,82 rublů za dolar a euro dne 27.6.2014 (RBK, 2014, [online]). Nicméně v červenci rubl pokračoval ve znehodnocení a již v srpnu aktualizoval historická minima z března. Dne 5. listopadu Centrální banka z důvodu rostoucího tlaku vůči rublu (převážně kvůli poklesu cen ropy, sankcím a spekulacím útoku) zastavila veškeré měnové intervence. Další navýšení úrokové sazby také nezbránilo zhoršení situace. V důsledku toho 12. prosince kurzy dolaru a eura činily 58,18 a 72, 28 rublů.

Ve dnech 15. a 16. prosince ale došlo k mimořádné situaci, která byla výsledkem prohlášení zástupce OPEC o ponechání kvót na těžbu ropy bez ohledu na riziko poklesu ceny ropy na 40 dolarů za barel. Tato situace vyvolala paniku na měnovém trhu a vzhledem k tomu míra znehodnocení rublu dosáhla svého maxima v roce 2014 (Jasin & Akindinova, 2015, str. 14). V pondělí 15. prosince se rubl znehodnotil více než o 9 % - kurz dolaru tedy byl 64,45 a euro 78,87. Daný pokles se považuje za rekordní od ledna 1999⁴, kterému pak ve sdělovacích prostředcích říkali „*černé pondělí*“. Druhý den, úterý 16. prosince, byl spojen s ještě masivnějším poklesem rublu: 79 rublů za dolar a 98 rublů za euro. V druhé polovině dne rubl přece posílil na 67,89 RUB/USD a 85,15 RUB/EUR. Tento den byl pak jmenován jako „*černé úterý*“, kdy v některých regionech bankovní pobočky výrazně navyšovaly kurz prodeje cizí měny při relativně nízkém kurzu nákupu od obyvatelstva: dolar se prodával za více než 80 rublů a prodejní kurz eura občas převyšoval 150 rublů. Některým bankovním pobočkám dokonce v té době docházela měnová hotovost.

³ Finanční recese 2008-2010 v Rusku, je součástí celosvětové ekonomické krize od 2007

⁴ Hospodářská recese 1998 Ruské federace, je považována za jednu z nejtěžších krizí v dějinách Ruska.

Prudký nárůst úrokových sazeb Centrální bankou až na 17 % (viz kapitola 2.4.2) pak umožnil částečně stabilizovat měnový trh. Po měnovém kolapsu rubl obnovil své pozice a uzavřel rok kurzy 56,24 a 68,37 za USD a EUR. Podle agentury „Bloomberg“⁵ se ruský rubl stal nejhorší měnou roku 2014 a ztratil 58 % své hodnoty vůči americkému dolaru, zatímco v roce 2008 se znehodnotil jen o 17,7 % (Bloomberg, 2014, [online]).

2.2.2. Období 2015

Vzhledem k nízkým cenám ropy v roce 2015 měnový kurz dosáhl svého maxima již v 3. února a činil 69,66 RUB/USD a 78,79 RUB/EUR (Centrobank RF, 2015, [online]). Posílit se rublu podařilo až v dubnu a květnu: minimální kurz dolaru činil 49,18 (dne 20.května) a eura 52,9 (dne 17.dubna). Dále rubl zase pokračoval ve znehodnocení a na konci srpna kurzy dolaru a eura převýšily 70 a 81 rublů. Po krátkém zhodnocení v 3. čtvrtletí 2015 došlo opět k oslabení: na konci roku měnový kurz byl: 73 rublů za dolar a 80 za euro.

Celkem v roce 2015 rubl klesl oproti americkému dolaru téměř o 27 %. Průměrný roční kurz dolaru byl 60,7 rublů oproti 38,6 v roce 2014 a 32,73 na konci roku 2013. Ačkoliv oslabování rublu v daném roce bylo mírnější v porovnání s předchozím obdobím, taková tendence vedla k prudkému poklesu spotřebitelské poptávky a reálných důchodů domácností. Za celá dvě období recese se rubl znehodnotil více než dvakrát vůči dolaru a euru.

Graf 10- Dynamika kurzu USD 2014-2015, rub.

Zdroj – Centrální banka RF [online]. [cit. 31.03.17], vlastní zpracování

⁵ Bloomberg – americká společnost poskytující finanční služby a informace o akcích, měnových burzách a trzích.

Graf 11- Dynamika kurzu EUR 2014-2015, rub.

Zdroj – Centrální banka RF [online]. [cit. 31.03.17], vlastní zpracování

2.3. Dopady recese

2.3.1. Snížení reálného efektivního kurzu

V září roku 2015 reálný efektivní kurz rublu klesl oproti obdobnému ukazateli roku 2013 o 30,4 %, tj. více než všechny ostatní měny velkých světových ekonomik. Oslabení kurzu bylo výraznější než v předchozí krizi (o 20 % v roce 2009), ale mírnější než v roce 1998, kdy reálný kurz rublu klesl téměř o 50 % (Gurova, 2015).

2.3.2. Růst inflace a pokles spotřebitelské poptávky

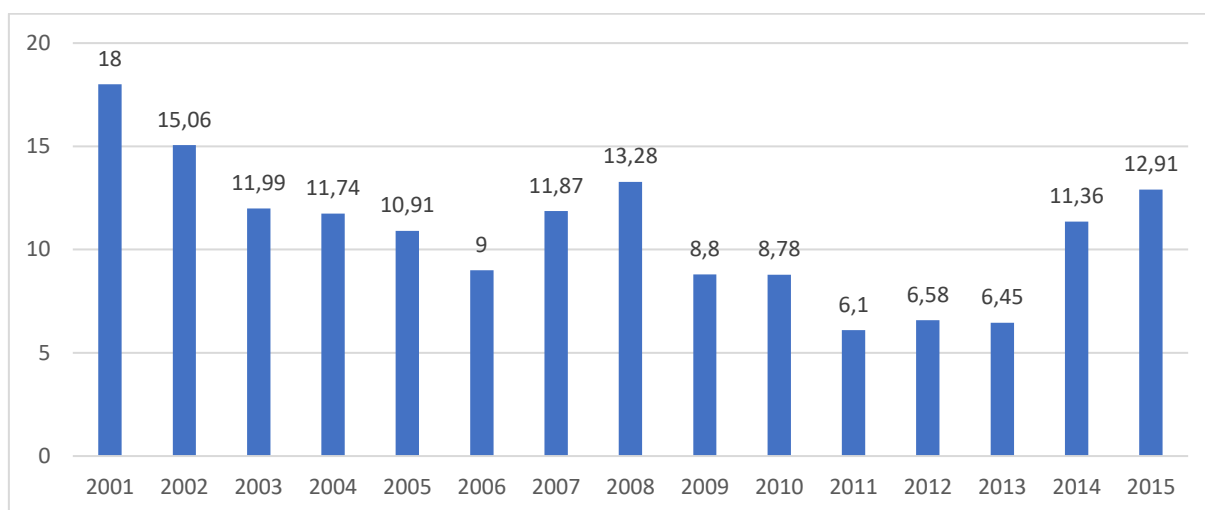
Oslabování rublu bylo základním faktorem růstu cenové hladiny, což vyvolávalo snížení reálných disponibilních důchodů obyvatelstva a spotřebitelské poptávky. Podle ministerstva hospodářského rozvoje RF na konci období 2014 míra inflace dosáhla hodnoty 11,4 %. Prudký růst cen byl pozorován v srpnu 2014 po zavedení sankcí Ruskem vůči EU a Spojeným státům, které se týkaly především omezení dovozu potravin. Dalším ovlivňujícím faktorem byla devalvace rublu, která se výrazně zvýšila na konci roku (viz kapitola 2.2.1).

V důsledku výše uvedených faktorů se v roce 2014 (hlavně v druhé polovině roku) prudce zvýšil růst cen potravin. Zavedení omezení importu ze zemí Evropské unie, Norska, Spojených států a Kanady mělo za následek pokles agregátní poptávky, oslabení konkurence a celkovou tržní nerovnováhu. V posledních dvou měsících roku 2014 se projevil další inflační tlak ze strany znehodnocení národní měny. Výsledkem těchto procesů byl celkový růst cen

potravin ve výši 15,4 %, přičemž za období říjen–prosinec ceny vzrostly cca o šest a půl procenta. Výrazný růst cenové hladiny negativně přispíval k růstu inflačních očekávání a vedl ke krátkodobé změně spotřebního chování – domácnosti v této době preferovaly více utrácet za zboží dlouhodobé spotřeby než šetřit.

V roce 2015 celková míra inflace činila 12,91 %. Růst cen potravinového zboží dosáhl ročních 16,3 %. Některé potraviny se za toto období zdražily ještě víc: například cena slunečnicového oleje za celý rok vzrostla o 44,6 %, krystalový cukr o 30,2 %, ovoce a zelenina o 24,3 % (Ministerstvo hosp. rozvoje RF, 2015, [online]). Porovnat hodnoty inflace v předchozích letech a v období recese můžeme pomocí grafu 12:

Graf 12- Vývoj roční míry inflace RF za 15 let, %

Zdroj – uroveninflacii.rf. [online]. [cit.01.04.2017], vlastní zpracování

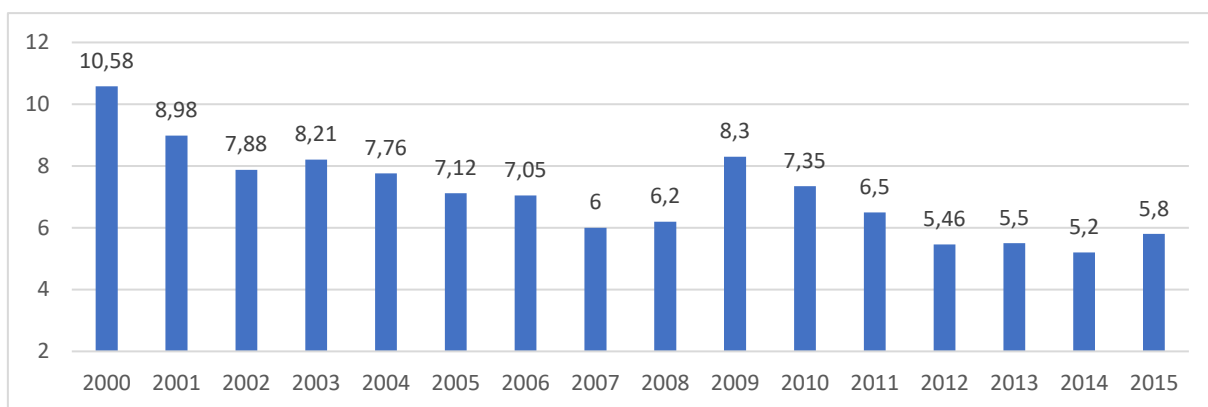
2.3.3. Nezaměstnanost

Ve 3. a 4. čtvrtletí roku 2014 vzhledem ke zhoršení ekonomické situace a postupnému snižování počtu zaměstnanců došlo k růstu nezaměstnanosti. V dubnu 2015 celkový počet nezaměstnaných obyvatel dosáhl 4,4 mil. obyvatel neboli 5,8 % ekonomicky aktivního obyvatelstva. Počet zaregistrovaných nezaměstnaných v úřadech práce dne 18.11.2015 činil 917 411 obyvatel. Celkem, podle Ruského statistického úřadu, více než 20 % (19,4 z 77 mil. obyvatel) ekonomicky aktivního obyvatelstva nebylo formálně zaměstnáno, z toho 4 miliony nezaměstnaných a 15,4 milionů stínově zaměstnaných. V době recese 2009 ukazatel nezaměstnanosti činil 8,2 % oproti 5,3 % v roce 2014.

V roce 2015 se zrychlil pokles počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva (18-64 let). Navzdory zvýšení účasti pracovní síly výše nabídky po práci, která dosáhla svého vrcholu v roce 2011, začala klesat. Snížení celkových objemů výroby a pokles v řadě odvětví také ovlivnila počet nezaměstnaných: v období leden–říjen hodnota vzrostla o sedm procent. Růst zaměstnanosti v druhé polovině roku zajistilo venkovské obyvatelstvo. Ve venkovských oblastech míra nezaměstnanosti nepřevyšovala hodnotu zaznamenanou v roce 2014. Nicméně v městských oblastech míra nezaměstnanosti 2015 překročila stav v roce 2014. Podíl zaměstnaných v neformálním sektoru v 1.pololetí 2015 se nacházel na úrovni stejného období 2014 a dosahoval 19,8 %. Vezmeme-li v úvahu zaměstnané pouze v neformálním sektoru, podíl takových pracovníků se snižuje na 18,3 % z celkového počtu zaměstnaných.

Největší pokles je pozorován ve velkoobchodu, maloobchodu a stavebnictví, jelikož v těchto oblastech dochází k vysoké stínové zaměstnanosti. Další problémovou oblastí je soukromé podnikání, které je významným komponentem neformálního sektoru a je jedním z nejvíce ohrožených oblastí hospodářství.

Graf 13 - Vývoj roční míry nezaměstnanosti RF za 15 let, %

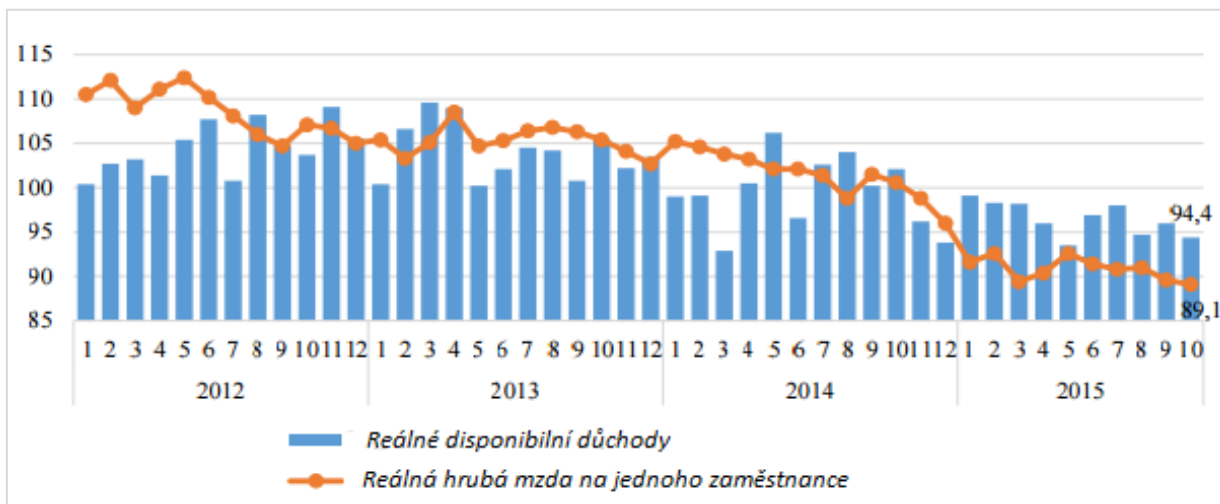
Zdroj – Ruský statistický úřad, [online]. [cit.01.04.2017], vlastní zpracování

2.3.4. Pokles důchodů domácností

V říjnu 2015 průměrné peněžní příjmy obyvatelstva činily 31 014 rublů, průměrná nominální měsíční mzda byla ve výši 33 240 rublů. Mezitím reálné příjmy obyvatelstva a reálné vyplacené mzdy v období mezi listopadem 2014 a říjnem 2015 měly tendenci klesat. Ukazatel disponibilního důchodu se v roce 2015 snížil o 3,5 %, zatímco hodnota reálné vyplacené mzdy o 9,3 % (Rosstat, 2015, [online]). V reálném vyjádření v období leden – říjen

2015 disponibilní důchody obyvatelstva klesaly rychleji než mzdy, což nám potvrzují data z grafu 14:

Graf 14- Dynamika vývoje disponibilních důchodů obyvatelstva, %

Zdroj –Akademie národního hospodářství, [online]. [cit. 02.04.17]

Ve struktuře peněžních příjmů obyvatelstva se ve 3. čtvrtletí 2015 snížil podíl příjmů z provedené práce z 66,9 % na 65,3 % a zároveň vzrostl podíl příjmů z vlastnictví (z 5,1 na 6,6 %) (Rosstat, 2015, [online]). V porovnání s obdobím recese 2008–2009 ve 3. čtvrtletí 2015 ve struktuře peněžních příjmů obyvatel docházelo k poklesu příjmů z podnikatelské činnosti (z 10 % na 8 %) a růstu podílu sociálních dávek, a to z 13 % na 19 %.

V roce 2015 podíl příjmů vynaložených na nákup statků a služeb klesl o 2,7 %: z 76,6 % v roce 2014 na 73,9 % celkových důchodů obyvatelstva (ANH RF, 2015, [online]). Tento proces v podstatě odpovídal chování spotřebitelů v krizi: zatímco v době začátku a průběhu recese lidé více utráceli za nákupy zboží (viz kapitola 2.3.2), v dlouhém období, tedy v roce 2015, v důsledku růstu spotřebitelských cen obyvatelstvo omezovalo spotřebu statků a služeb.

Ceny potravinářských výrobků v roce 2015 vzrostly cca o 19,9 %. Růst cen služeb se nacházel ve výši 12,7 % za celé období, přičemž komunální služby se zdražily o 11,4 %, vzdělávání o 15,4 %, zdravotnické služby o 11,3 % od začátku 2015. Průměrná minimální měsíční hodnota nákupu v Rusku v roce 2015 celkem činila 3 516,6 rublů a v porovnání s předcházejícím rokem vzrostla o 15,5 % (Rosstat, 2015, [online]). Od listopadu 2014 byl zaznamenán pokles reálné vyplacené starobní penze: v září 2015 hodnota činila 96 % celkové výše v předcházejícím období. Průměrná velikost penze se nacházela kolem 12 106 rublů.

2.3.5. Vliv recese na jiné státy

Oslabení ruského rublu ovlivnilo měnovou stabilitu jiných postsovětských zemí, jejichž rozpočty do značné míry závisí na vývozu do RF a peněžních převodech pracovních migrantů pracujících v Rusku.

- **Ázerbájdžán.** Kurz ázerbájdžánského manatu se v roce 2014 neměnil a činil 1,27 USD/AZN. Měnový kurz neovlivnil ani pokles cen ropy, který začal v srpnu 2014, i když hospodářský růst významně záleží na exportu přírodních zdrojů. Je nutno dodat, že ekonomický systém Ázerbájdžánu závisí převážně na Turecku, nikoliv na Rusku. Nicméně 21. února 2015 Ázerbájdžán devalvoval manat vůči dolaru o 24 %, tedy na 0,96 USD/AZN. Cílem tohoto opatření bylo zvýšení konkurenceschopnosti a exportního potenciálu a zajištění udržitelného rozvoje platební bilance. Dne 21. prosince 2015 Centrální banka provedla další devalvaci manatu o 48 %. Celkem za období 2015 se ázerbájdžánský manat znehodnotil téměř dvakrát (RadioFreeEurope, 2015, [online]).
- **Arménie.** Za rok 2014 se arménský dram znehodnotil vůči dolaru o 17,3 %, z 404,95 na 475 dramů, přičemž jeho kolísání byla ve shodě s fluktuacemi rublu. Pokles kurzu rublu a redukce peněžních převodů z Ruska pracovními migranty vedly k růstu poptávky po americkém dolaru a růstu jeho kurzu. V důsledku toho v prosinci 2014 v Arménii začala další měnová krize. Dne 17. prosince kurz dolaru převýšil 527 dramů. Centrální banka Arménie zahájila velké intervence na měnovém trhu a zvýšila úrokovou sazbu, což mělo za následek snížení kurzu na 470 dramů za dolar. Kvůli devalvaci ceny některých výrobků vzrostly o 15 až 40 % (Tass.ru, 2015, [online]).
- **Bělorusko.** V průběhu roku 2014 běloruský rubl pravidelně klesal vůči dolaru o jedno procento měsíčně. Dne 1. ledna 2014 dolar stál 9 520 běloruských rublů, 8. května kurz vzrostl na 10 tis. rublů a na konci roku převýšil 11 tisíc. V rámci zabránění měnových spekulací byla 20. prosince zavedena komise 30 % při nákupu cizí měny fyzickými a právníckými osobami, která pak byla zrušena v lednu 2015. Celkový pokles běloruského rublu vůči dolaru v roce 2014 činil 25 %. Za měsíc leden 2015 se běloruský rubl znehodnotil vůči dolaru zhruba o 30 %. Na konci roku kurz činil 18 700 BYN/USD, běloruská měna se tedy znehodnotila o více než 55 % (Tass.ru, 2015, [online]).

- **Kazachstán.** Kazachstánské tenge bylo devalvováno v únoru 2014 z 155 na 185 KZT/USD (Ria.ru, 2014, [online]).
- **Ukrajina.** Ukrajinská hřivna se za rok 2014 znehodnotila dvakrát (z 8 na 15,85 UAH/USD) kvůli nestabilní politické a ekonomické situaci. V prosinci 2014 došlo k ještě výraznějšímu oslabení hřivny, jež bylo důsledkem oslabení ruského rublu (Vz.ru, 2014, [online]).
- **Gruzie.** Kurz gruzínského lari obdobně jako ruského rublu klesal v listopadu – prosinci 2014. Před začátkem nestabilní ekonomické situace kurz dolaru činil 1,75 GEL/USD, v prosinci 2014 se kurz zvýšil na 1,95 (Financial times, 2015, [online]).

2.4. Monetární politika v období recese

2.4.1. Úvod do monetární politiky RF

Podle Soukupa a Rusmichové monetární politika (říká se jí také úvěrová nebo peněžní) představuje státní činnost zaměřenou na řízení peněžních zásob, úrokových měr a úvěrových podmínek v rámci jednotlivého státu (Rusmichová a Soukup, 2002, str. 95). Cílem tohoto řízení je ovlivnění domácího produktu, míry inflace, důchodů obyvatel a zaměstnanosti, rovnovážnost platební bilance, stabilita finančního trhu, stabilizace úrokových měr a celková podpora ekonomického růstu, jinými slovy se jedná o zajištění stability měny a reálné ekonomiky. Uvedené cíle můžeme tedy pojmenovat jako konečné cíle měnové politiky.

K předpokladům efektivního a účinného fungování monetární politiky patří zejména rozvinutý peněžní a kapitálový trh a převedení emise peněžních prostředků do pravomocí centrální banky. Konečných cílů by se mělo dosahovat pomocí tzv. bezprostředních cílů monetární politiky (Krameš, 2008, str. 122). Jejich strukturu tvoří procesy ovlivňování nabídky peněz a úrokových sazeb.

Efektivnost prováděné monetární politiky významně závisí jak na konkrétním využití jednotlivých ekonomických nástrojů, tak i na vývoji tzv. transmisního mechanismu. Je to mechanismus účinků a opatření, které jsou realizovány státem v oblasti peněžní politiky a které předávají veškeré peněžní impulsy reálnému sektoru ekonomiky. Daný systém slouží k přenesení změn v peněžní nabídce do naplnění konečných cílů peněžní politiky (Krameš, 2008, str. 123). Hlavní kanály transmisního mechanismu měnové politiky jsou následující:

- Měnové kanály, které vyjadřují vliv monetární politiky na agregátní poptávku přes změny tuzemské měny, vypovídá tedy o citlivosti cen na domácím trhu vzhledem ke kolísání měnového kurzu
- Úvěrový kanál vyjadřuje dopad změn množství a dostupnosti poskytovaných úvěrů na agregátní poptávku
- Kanály úrokových sazeb vychází ze skutečnosti, že centrální banka používá peněžní zásoby pro řízení úrokových sazeb, čímž současně stimuluje investice a jiné komponenty agregátní poptávky

Hlavním subjektem a realizátorem monetární politiky Ruské federace je centrální banka, která byla založena v roce 1990 na bázi státní banky Sovětského svazu. Primárními směry ruské centrální banky jsou:

- Zajištění obratu peněz. Jedná se o zabezpečení účinného fungování peněžního systému, a to vyžaduje dodržení stabilní parity kupních sil jak na vnitřním, tak i na vnějším trhu.
- Řízení peněžní zásoby, jejíž objem, kterým disponuje hospodářství, záleží na nabídce bankovního sektoru a poptávce ostatních sektorů, které usilují o určité peněžní množství v podobě hotovosti nebo vkladů (Zákon č. 86/2002 RF).
- Cenová a finanční stabilita interakce mezi státním a soukromým sektorem
- Vymezení jasných a dosažitelných směrů budoucího vývoje hospodářského systému
- Podřízení veškerých prováděných procesů dosažení ekonomického blahobytu
- Rozvoj konkurenceschopného, udržitelného a relevantního finančního trhu (Centrální banka RF od 11.11.2016, [online])

V období recese se ale objevily nové směry a cíle monetární politiky Ruska, které zcela odpovídaly tehdejší ekonomické situaci. Nejvýznamnější a nejovlivnitelnější opatření jsem se pokusil rozdělit do tří skupin podle příslušnosti k jednotlivým transmisním kanálům.

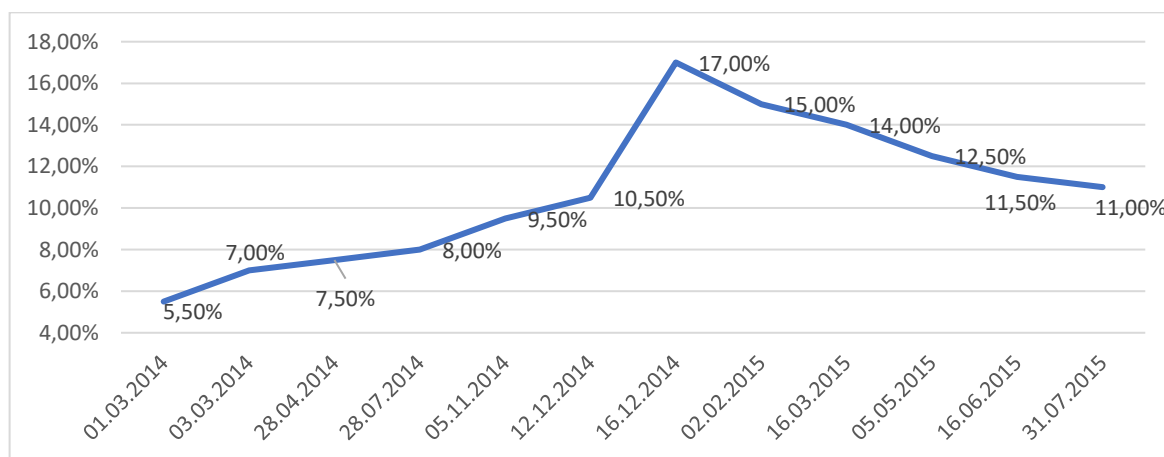
2.4.2. Transmisní kanál úrokových sazeb

Podívejme se na situaci z hlediska kanálu úrokových sazeb a opatření, které vláda společně s centrální bankou Ruské federace v letech 2014-2015 přijímala ke stabilizaci ekonomické situace. V roce 2014 Centrální banka z důvodů nezbytnosti omezení devalvačních a inflačních rizik navýšovala úrokovou míru celkem šestkrát: zatímco na začátku sazba dosahovala

hodnoty 5,5 %, ke konci období míra činila 17 % (poslední roční navýšení v roce 2014 proběhlo 16. prosince). Z toho je patrné, že v období 2014 cíl zabránit vzniku rizik pro hospodářský růst nebyl dodržen. S navýšením úrokové míry vrostly finanční náklady i komerčním bankám, které byly nuceny kompenzovat rostoucí výdaje díky růstu vlastních úvěrových sazeb. V roce 2015 ale v určité míře došlo k mírné ekonomické stabilizaci, vzhledem k čemuž centrální banka v průběhu roku postupně snižovala úrokovou míru. Výsledkem těchto opatření byla hodnota sazby 11 % po posledním snížení 31. července 2015 (Rosstat, 2016, [online]).

Podrobný přehled vývoje hodnoty úrokové míry v době recese je představen na grafu 15:

Graf 15- Vývoj úrokových sazeb RF v rocích 2014-2015

Zdroj – Ruský statistický úřad [online]. [cit. 17.03.17], vlastní zpracování

2.4.3. Transmisní měnový kanál

V rámci měnového transmisního kanálu jedním z opatření centrální banky byla měnová intervence za účelem podpory měnového kurzu, na níž bylo vynaloženo 76,13 mld. USD a 5,41 mld. eur v roce 2014, 2,32 mld. USD v lednu 2015 a 690 mil. 2. února stejného roku. Po těchto investicích banka pozastavila prodej a zahájila svůj nákup až 13. května ve výši cca 200 mil. USD denně pro doplňování zásob. V období květen–červenec banka pořídila 10,122 mld. USD a od 28. července přerušila nákup cizí měny. Devizové rezervy Centrální banky se za rok 2014 snížily o čtvrtinu, z 509,6 na 385,5 mld. USD, a za období leden–květen 2015 ještě na 358,5 mld. USD. Pokles rezerv se zastavil a k 1. prosinci 2015 jejich hodnota činila 364,7 mld. USD (Centrobank RF, 2015, [online]).

Ve svém poselství Federálnímu Shromáždění 4. prosince 2014 prezident Vladimir Putin spojil oslabení kurzu ruského rublu s poklesem devizových příjmů a zároveň nařídil Centrální bance a vládě přijmout koordinovaná a intenzivní opatření vůči rostoucímu počtu tzv. spekulantů, kteří vyvolávají kolísání a fluktuace ruské měny na trhu. 20. prosince 2014 se prezident setkal s nejvýznamnějšími zástupci ruského byznysu a řediteli velkých exportérů a požádal o pomoc v podpoře kurzu rublu pomocí prodeje přebytků zahraniční měny na vnitřním ruském trhu. Dne 23. prosince ruská vláda vydala směrnici pro omezování měnových aktiv pěti hlavních exportujících společností, která zajišťovala snížení valutových rezerv a zakazovala jejich navýšení přes stanovenou hranici. Tyto společnosti během prvních dvou měsíců roku 2015 v souladu s Centrální bankou prodávali cca 1 mld. USD denně pro stabilizaci situace na měnovém trhu (Kreml , 2014, [online]).

Jednou z možných variant zaměřených na zabránění inflace a zpomalení hospodářské recese, kterou centrální banka zvažovala, bylo zafixování kurzu rublu na určitou dobu na úrovni 40 rublů za dolar. Příkladem takového kroku byl Island, který během finanční krize omezoval určité valutové operace. Zkušenosti s tím Rusko mělo i z doby Sovětského svazu. Taková metoda ale má svoje výhody a nevýhody. Mezi výhody tedy patří:

- Stabilita a jistota obyvatelstva (do určité míry)
- Možnost dlouhodobého plánování zahraniční hospodářské politiky
- Ochrana proti růstu cen dovozu, což lze interpretovat jako zajištění stabilní poptávky

Nicméně strategie pevného kurzu má určité nedostatky, které mohou mít větší dopad na ekonomiku než uvedené přínosy. Zafixovaný kurz je zpravidla spojen s omezeními pohybu kapitálu, nerovnováhou v mezinárodních rezervách (jelikož nabídka a poptávka jsou řízeny Centrální bankou, nikoliv trhem) a poklesem zahraničního obchodu (Pavelka, 2007, s. 177). V tomto režimu dochází ke ztrátě autonomie měnové politiky, neboť centrální banka musí udržovat kurz na stanovené úrovni pomocí svých devizových intervencí. Další problém spočívá v tom, že zafixovaný měnový kurz může být zranitelný vůči spekulacím útokům: toto v podstatě má negativní následky pro monetární stabilitu, a dokonce může donutit centrální banku ustoupit od pevného kurzu. Je také potřeba počítat s tím, že podřízení peněžní politiky jiného státu při pevném měnovém kurzu není vždy výhodné a vyžaduje určité zahraniční rezervy (Koch, 2007). V Sovětském svazu daný systém fungoval několik desetiletí, přičemž samotný kurz se zkoumal a měnil velice zřídka, což v konečném důsledku

společně s výrazným poklesem cen ropy zničilo sovětské národní hospodářství a vyžádalo si spěšné provedení liberálních reforem, které se projevily v rychlé a hluboké devalvaci rublu. Existence měnového kurzu, který dlouhou dobu neodpovídal paritě kupních sil, měl za následky deficit zboží a služeb na trhu a vznik tzv. černého valutového trhu a stínové ekonomiky. Vzhledem k negativním historickým zkušenostem a celkové neefektivnosti metoda zafixovaného kurzu tedy byla Centrální bankou zamítnuta (Centrobank RF, 2015, [online]).

Dalším opatřením bylo zavedení tzv. plovoucího měnového kurzu, které bylo uskutečněno v listopadu 2014. Tento systém předpokládal nezasahování Centrální banky do měnového trhu za účelem ovlivnění kurzu rublu a umožnit ruské měně realizovat funkce vystavěného stabilizátoru (Centrobank RF, 2015, [online]). Zavedení by zabezpečilo nezávislost státní monetární politiky a umožnilo Centrální bance soustředit se na primární problémy inflace a nezaměstnanosti. Ze statistických údajů Centrální banky, Ministerstva financí a Ruského statistického úřadu je vidět, že v roce 2015 ke kolapsu ruské ekonomiky nedošlo, i když pokračovaly tendence růstu inflace, znehodnocení měnového kurzu, poklesu úrovně domácího produktu, zaměstnanosti atd.

V lednu se americký dolar prodával za 70 rublů (viz kapitola 2.2.2), ale na konci února výše kurzu klesla pod 65 rublů za dolar, ačkoliv cena ropy v této době byla nižší než 60 USD za barel. Je třeba dodat, že po 2. únoru Centrální banka neprováděla žádné zásahy. Dne 3. dubna se oficiální kurz dolaru snížil na 56,75 rublů. Je možné tedy shrnout, že kvůli plovoucímu kurzu ruský rubl pokračoval v znehodnocení vůči ostatním měnám, ale rozhodnutí Centrální banky přece jen mělo smysl z pohledu podpory rublu a zpomalení vyčerpávání devizových rezerv. Pro domácnosti se to projevilo většinou negativně, ale např. pro společnosti vyvážející ropu to bylo pozitivní. (Duzdibaeva, 2015, str. 630)

2.4.4. Transmisní úvěrový kanál

Posledním zkoumaným kanálem monetární politiky je úvěrový kanál. Je zřejmé, že navýšení úrokové míry ovlivnilo i komerční banky, což mělo za následek růst jejich úvěrových sazeb. Například společnost *Sberbank*⁶ v roce 2014 navýšila sazby z hypotečních úvěrů o 0,5 %. V dané tendenci pokračovaly i jiné banky a zvyšovaly svoje úvěrové sazby o půl až jedno

⁶ Sberbank – největší ruská banka, má více než 20 tis. poboček na území Ruska, roční obrat 744 mld. rublů

procento (RBK, 2014, [online]). Hlavním trendem v oblasti spotřebitelských úvěrů v roce 2015 tedy bylo postupné snižování počtu poskytovaných úvěrů téměř o 35 %. V období leden-září 2015 byly fyzickým osobám poskytnuty úvěry v celkové výši 4,1 bilionů rublů, zatímco v letech 2013-2014 tato hodnota činila 6,35 bilionů. Dalším problémovým odvětvím byly úvěry v cizí měně. Ačkoliv celková zadluženost v této oblasti nebyla tak vysoká (kolem 0,6 % ročních peněžních příjmů obyvatelstva), v stávajících podmínkách se fluktuace měnového kurzu, poklesu důchodů domácností a nestabilní zaměstnanosti, riziko nesplacení úvěrů projevilo ve vyšší míře. V lednu 2015 Centrální banka navrhla restrukturalizaci hypotečních úvěrů, které byly poskytovány v cizí měně, a jejich přeměnu na ruské rubly. Řada ruských bank uskutečnila tuto proceduru a v současné době dané odvětví žádné obavy nevyvolává. Nicméně jedinečné případy nesplacení valutových úvěrů se přece jen vyskytují, k jejich vyřešení by mělo přispívat nabytí účinnosti zákona o bankrotu fyzických osob od 1. října 2015 (Economy Times, 2015, [online]).

Jedním z důsledků zavedení ekonomických sankcí bylo zabránění přístupu k západním dluhovým trhům některým ruským společnostem, což výrazně omezilo jejich schopnosti a možnosti refinancování. Tímto krokem bylo vyvoláno riziko nesplacení dluhů, a proto společnosti požádaly stát a vládu o pomoc. Nicméně prostředky Centrální banky, státního Rezervního fondu a Fondu národního blahobytu činily dohromady 450 mld. USD, zatímco vnější dluh ruských firem dosahoval hodnoty 630 mld. USD. Vzhledem k tomu některým společnostem byla odmítnuta pomoc z důvodu příliš vysokých požadavků nebo chybějící konkrétnosti jejich programů a projektů. Tak, například, společnost *Rosneft*⁷, požádala o finanční podporu ve výši dvou bilionů rublů (cca. 20 mld. USD). Tyto prostředky společnost však nezískala z toho důvodu, že vedení nedokázalo jednoznačně uvést nebo objasnit konkrétní cíl a nezbytnost podpory (RBK, 2014, [online]).

2.4.5. Shrnutí

Z provedených analýz a uvedených faktů lze shrnout, že v období hospodářské recese monetární politika Ruské federace měla restriktivní podobu, tj. byla zaměřena převážně na zpřísnění podmínek a omezení objemu a rozsahu úvěrových operací komerčních bank a růst úrokových sazeb. Cílem transmisního mechanismu v tomto období bylo naplnění konečných cílů monetární politiky přes snížení nabídky peněz. Snaha centrální banky o ovlivňování růstu

⁷ Rosneft – ruská ropná společnost, jeden z největších světových producentů ropy

inflačních očekávání přes růst úrokových sazeb v podmínkách stávající recese a nedůvěry vůči bance negativně působí na perspektivy vývoje reálného sektoru ekonomiky. Komerční banky jsou vzhledem k dané nestabilitě také nuceny zvyšovat vlastní sazby a zahrnovat do nich dodatečné rizikové prémie. Vliv ekonomických sankcí v ještě větší míře ovlivnil dynamiku úrokových a měnových sazeb.

V letech 2014-2015 centrální banka několikrát prováděla měnové intervence za účelem podpory a stabilizace kurzu rublu. Podle informací banky mezinárodní devizové rezervy klesly na 360 mld. USD, což je nejnižší hodnota od roku 2009. Celkový objem prostředků vynaložených na podporu měnového kurzu činil téměř 146 mld. USD, což se nemusí interpretovat pouze negativně, jelikož tyto prostředky se vynakládaly z rezervního fondu, který existuje právě pro takové účely. Na druhou stranu stabilizaci rublu nepomohly měnové intervence ani zajištění volného plovoucího kurzu.

2.5. Fiskální politika v období recese

Pod fiskální politikou se rozumí vládní činnost zaměřená na regulaci peněžních vztahů mezi státem a ostatními subjekty prostřednictvím státního rozpočtu (Vlček J. , 2009, str. 437). Pro podrobnější analýzu v dané oblasti přijatých opatření jsem rozdělil rozpočtovou politiku RF na tři části – tedy z hlediska příjmů, výdajů a daní.

2.5.1. Struktura příjmů federálního rozpočtu RF

Strukturu rozpočtových příjmů Ruské federace z hlediska domácího produktu ve zkoumaných obdobích recese lze znázornit pomocí následující tabulky:

Tabulka 1- Struktura rozpočtu Ruské federace v letech 2013-2016, mld. rublů

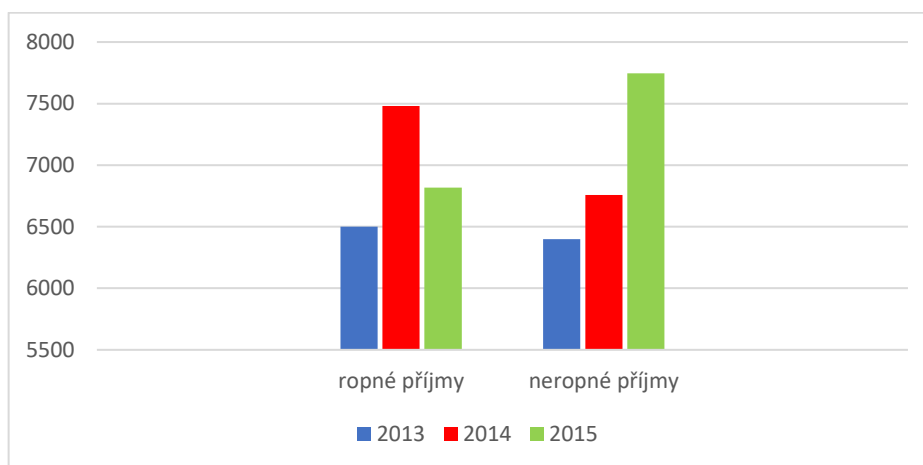
Ukazatel	2013	2014	2015	2016
Příjmy celkem	13 019,9	14 238,8	14 564,9	15 905,7
% HDP	19,5 %	19,9 %	18,3 %	18,3 %

Zdroj – Ministerstvo Financí RF [online]. [cit.18.03.2017], vlastní zpracování

V letech 2013-2015 došlo ke snížení příjmů federálního rozpočtu z 19,5 % v roce 2013 na 18,2 % v roce 2015, a to hlavně kvůli poklesu příjmů z ropy a zemního plynu. Nicméně v absolutním vyjádření tento ukazatel přece jen roste: v roce 2014 činil 14 238,8 mld. a

v roce 2015 14 496,8 mld. rublů, avšak pomalejším tempem. Graf 16 podrobně představuje strukturu příjmů z hlediska jejich původu. Rozdělil jsem je na ropné a neropné příjmy.

Graf 16- Struktura příjmu federálního rozpočtu RF, v mld. rublů

Zdroj – Ministerstvo Financí RF [online]. [cit.18.03.2017], vlastní zpracování

V průběhu sledovaného období se výrazně změnil poměr výnosů z prodeje ropy a zemního plynu a ostatních, tzv. neropných příjmů. Tak byly ve struktuře rozpočtu roku 2014 největší položkou příjmy z prodeje ropy a činily cca 52,5 % rozpočtu neboli 7480,2 mld. rublů v absolutním vyjádření, ostatní příjmy dosahovaly hodnoty 6758,6 mld., neboli 47,5 % rozpočtu. V dalším období nastává opačná situace: objem příjmů z ropy a plynu v roce 2015 činil 6818,6 mld. rublů (46,8 % celkových příjmů federálního rozpočtu), výše ostatních výnosů vzrostla na 7746,3 mld. rublů, tedy 53,2 % celkového rozpočtu. Snížení předpokládaných příjmů z prodeje ropy a zemního plynu v letech 2014-2015 je důsledkem poklesů cen vývozu plynu, těžby ropy a celkového exportu ropných výrobků.

2.5.2. Struktura výdajů federálního rozpočtu RF

Tabulka 2- Struktura rozpočtových výdajů RF v letech 2013-2016, mld. rublů

Ukazatel	2013	2014	2015	2016
Výdaje celkem	13 342,9	13 960,1	15 361,5	16 392,2
% HDP	20 %	19,5 %	20 %	18,9 %

Zdroj – Ministerstvo Financí RF [online]. [cit.18.03.2017], vlastní zpracování

V roce 2014 oproti předchozímu období se výdaje zvýšily o 6 17,2 mld. rublů, v roce 2015 ukazatel vzrostl ještě o 1 401,4 mld. rublů a zastavil se ve výši 15 361,5 mld. I přes nárůst

absolutního ukazatele státních výdajů procentní podíl na HDP klesl z 20 % v roce 2013 na 19,3 % v roce 2015. Prozkoumat celkový rozsah a strukturu rozpočtových výdajů můžeme pomocí tabulky 3:

Tabulka 3- Struktura a dynamika rozpočtových nákladů, v mld. rublů

	2014		2015			2016		
	Absolutní	Celkem %	Absolutní	Relativ., %	Celkem %	Absolutní	Relativ., %	Celkem %
Celkem	13960,1	100 %	15361,5	9,3 %	100 %	16392,2	4,7 %	100 %
Federální výdaje	1013,9	7,3 %	1105,5	9 %	7,2 %	1134,3	2,6 %	7,1 %
Národní obrána	2470,6	17,7 %	3031,3	22,7 %	19,9 %	3339,8	10,2 %	20,9 %
Prosazování práva	2065,7	14,8 %	2140,9	3,6 %	14 %	2122,4	-0,9 %	13,3 %
Národ. hospodářství	2219	15,9 %	2205,5	-0,6 %	14,5 %	1996,9	-9,5 %	12,5 %
Komunální služby	123,3	0,9 %	122,6	-0,5 %	0,8 %	79,3	-35,4 %	0,5 %
Ochrana živ. prostředí	54,5	0,4 %	49	-10,2 %	0,3 %	51,6	5,3 %	0,3 %
Vzdělávání	640,2	4,6 %	610,5	-4,6 %	4 %	623,1	2,1 %	3,9 %
Kultura a kinematografie	97,9	0,7 %	95,9	-2 %	0,6 %	96,7	0,8 %	0,6 %
Zdravotnictví	480,8	3,4 %	391	-18,7 %	2,6 %	396,5	1,4 %	2,5 %
Sociální politika	3506,4	25,1 %	4168,3	18,9 %	27,3 %	4344,7	4,2 %	27,2 %
Sport	77,3	0,6 %	102,9	33,2 %	0,7 %	97,4	-5,4 %	0,6 %
Média	72,7	0,5 %	54	-25,7 %	0,4 %	48,6	-10 %	0,3 %
Financování stát. dluhu	432,4	3,1 %	459,7	6,3 %	3 %	529,2	15,1 %	3,3 %
Ostatní	705,4	5,1 %	715,2	1,4 %	4,7 %	715,4	0 %	4,5 %

Zdroj – Ministerstvo Financí RF [online]. [cit.19.03.2017], vlastní zpracování

Snížení financování některých oblastí např. vzdělávání, zdravotnictví, komunálních služeb, sportu atd. je vyvoláno nejen nestabilní ekonomickou situací, ale i ukončením řady projektů a státních sociálních programů. Proto výdaje v oblasti vzdělávání v roce 2015 v porovnání s předchozím obdobím klesly o 29,7 mld. rublů. Státní podpora zdravotnictví se v roce 2015 snížila oproti roku 2014 o 89,8 mld. rublů. Z analýzy státních příjmů a výdajů tedy vyplývá, že federální rozpočet je dynamický a dané fluktuace mohou být ovlivněny jak vnitřní politikou státu, tak i různými vnějšími podmínkami, hlavně nestabilní politickou situací kolem mezinárodní politiky Ruska.

2.5.3. Protikrizové programy z pohledu příjmů a výdajů

V podmínkách stávající recese byly základní směry fiskální a rozpočtové politiky Ministerstva financí následující: (Ministerstvo financí RF, 2014, [online]).

1. Postupné snižování závislosti státního rozpočtu na vývozu surovin a v první řadě ropy. Podle prognózy Ministerstva financí podíl ropných příjmů v celkovém rozpočtu by v roce 2016 měl být ve výši 48,5 %, a v roce 2017 46,6 %.
2. Změny rozpočtových pravidel. V období vysokých cen ropy byla do rozpočtu zavedena relativně nižší cena, z toho ale vyplývaly dodatečné příjmy, které šly do rezervního fondu, jehož celková výše k 1. září 2014 byla 3,387 bilionů rublů. Od roku 2015 veškeré mimořádné ropné příjmy měly být využity pro financování deficitu rozpočtu.
3. Významný nárůst vládních výdajů na národní obranu z důvodu nestabilní politické situace: zatímco v roce 2014 na toto byly vynaloženy 3,4 % HDP, v dalším roce by financování mělo vzrůst na 4,2 %. V období 2017 by mělo dojít k poklesu výdajů na 3,6 %.
4. Postupné snížení zahraničního dluhu: v období 2016 o 5,686 mld. USD a o 3,729 mld. USD v roce 2017.

Výsledkem očekávání změn základních makroekonomických ukazatelů v roce 2015 byl vládou zpracován plán prioritních opatření k zajištění udržitelného hospodářského vývoje a sociální stability, podle něhož byly ve státní a hospodářské politice stanoveny následující klíčové priority (vyhláška č. 98/2015 RF):

1. Podpora substituce dovozu a vývozu nesurovinového zboží
2. Podpora a přispívání k rozvoji malého a středního podnikání prostřednictvím snížení administrativních nákladů
3. Vytváření příležitostí pro přilákání obrátových a investičních zdrojů v nejvýznamnějších ekonomických odvětvích
4. Kompenzace dodatečných inflačních nákladů v podobě státní sociální podpory nejvíce zranitelných skupin obyvatel
5. Odstranění napětí na trhu práce a podpora efektivní zaměstnanosti

6. Optimalizace rozpočtových výdajů díky eliminaci neefektivních a neúčelných nákladů, zaměření na prioritní směry rozvoje
7. Dodržení stability bankovního systému

Zvláštním problémem hospodářské politiky, který se během krize projevil ve větší míře, byla nestabilita ruského konsolidovaného rozpočtu. (Plotnikov & Fedotova, 2015, str. 63). Státní rozpočet byl v Rusku vždy zaměřen na bilanci a vyváženost územních rozpočtů, ale toto nebylo vždy možné zajistit, což mělo za následek zvýšení dluhového zatížení jednotlivých subjektů. Problém zajištění dynamického a stabilního socioekonomického rozvoje Ruské federace spočíval ve velké diferenciaci příjmů obyvatel, domácího produktu, uhrazených daní, vývozu a dovozu v jednotlivých regionech (Plotnikov & Fedotova, 2015, str. 64).

Tabulka 4-Rozpočtové výdaje na 1 obyvatele ve federálních okruzích, 2014

F e d e r á l n í o k r u h	C e l k e m s u b j e k t ů	Do 40 tis. rublů	40-100 tis. rublů	Přes 100 tis. rublů
Centrální	18	12	5	1
Severozápadní	11	-	9	2
Jižní	6	5	1	-
Severokavkazský	7	6	4	-
Povolžský	14	9	5	-
Uralský	6	2	1	3
Sibiřský	12	2	10	-
Dálněvýchodní	9	-	4	5
Rusko celkem	83	36	36	11

Zdroj: Plotnikov, Fedotova, 2015, vlastní úprava

Vysokou diferenciaci nám tedy potvrzuje ukazatel minimálního rozpočtového zabezpečení jednoho obyvatele, který reprezentuje celkový objem poskytovaných municipálních služeb. Z dat uvedených v tabulce vyplývá, že většina rozpočtových výdajů na obyvatele je soustředěna ve dvou skupinách: do 40 tisíc a mezi 40 a 100 tisíci rubly. Mezi regiony s relativně nižším zabezpečením patří Jižní a Severokavkazský okruh. Regionů se sociální podporou přes 100 tis. rublů na jednoho obyvatele je celkem 11, konkrétně se jedná o Dálněvýchodní, Uralský, Severozápadní a Centrální federální okruh. Z toho je patrné, že existuje obrovský rozdíl ve státní rozpočtové podpoře různých subjektů RF – nestabilní a nevyvážený rozvoj regionů vždy negativně působí na celkový hospodářský systém státu, což

samozřejmě vede k prohloubení recese. Podívejme se na situaci a reakci regionů na příkladu Volgogradské oblasti, která mezi prvními schválila a přijala regionální rozpočet na rok 2015 a plánovací období 2016-2017. Předpokládané rozpočtové příjmy v roce 2016 měly klesnout, zatímco v dalším roce by zase vzrostly. Deficit by měl být překonán pomocí výrazného snižování rozpočtových výdajů, tedy v roce 2016 o 35,5 % oproti předchozímu kalendářnímu roku. Největší objem finančních prostředků byl dle rozpočtu vynaložen na sociální sféru - 54,3 mld. rublů (neboli 68 % celkových výdajů), a to včetně zdravotnictví (15,5 mld.), vzdělávání (18,5 mld.) a sociální ochrany obyvatelstva (19 mld.) (Volgoduma, 2014, [online]). K plánovanému růstu rozpočtových příjmů v roce 2017 o 10,9 procent však nedošlo kvůli prohlubující se recesi, klesající výrobní základně firem a organizací a růstu nezaměstnanosti.

2.5.4. Daňový systém RF

Významnou součástí fiskální politiky jakéhokoliv státu, tedy i Ruska, je daňová politika, která v sobě zahrnuje soubor ekonomických, finančních a právních opatření, zaměřených na vytváření daňového systému a zajištění splnitelných podmínek pro splacení daní a jiných závazků z hlediska poskytování finančních služeb veřejným orgánům, soukromým společenským organizacím a zlepšování hospodářského systému prostřednictvím přerozdělení finančních zdrojů (Aslachanova, 2015, str. 462).

Strukturu daňového systému Ruské federace tvoří federální, regionální a místní daně (Daňový řád RF, hl. č. 2).

1. Federální daně se vybírají podle jednotných sazeb a standardů a platí pro celé území Ruska. Mezi federální daně patří daň z přidané hodnoty, daň z příjmů fyzických osob, spotřební daně, daně z vody, daně z těžby surovin, cla a poplatky za využívání biologických zdrojů.
2. Regionální daně jsou poplatky řízené jednotlivými subjekty Ruské federace a jsou povinny k úhradě na jejich územích. Do této skupiny patří daně z hazardních her, silniční daně a daň z příjmů právnických osob.
3. Místní daně jsou stanoveny zastupitelstvími obcí a jsou povinny k úhradě na území daných obcí. Patří tam daně z nemovitosti a daně z pozemků.

2.5.5. Charakteristické rysy daňové politiky RF

Mezi vlastnosti současného daňového systému Ruské federaci patří především:

1. Rozdíly mezi přiměřenými úrovněmi zdanění a fiskálními schopnostmi daňových poplatníků.
2. Nedostatečná efektivita daňového systému
3. Nedostatečná spolehlivost daňového systému a metody výpočtu daní. Některé společnosti po splacení svých závazků pociťují nedostatek prostředků pro realizaci podnikatelské činnosti. Výsledkem tohoto nesouladu je situace, kdy se jednotlivé podniky různými způsoby snaží vyhnout uhrazení daní, což má za následek vznik a rozvoj stínové ekonomiky (Kazmin, 2016, str. 206).

V období 2014 ve struktuře příjmů federálního rozpočtu daňové příjmy činily více než 50 %, i když v porovnání se stabilnějším obdobím 2010 (v této době daná hodnota dosahovala 56,3 %) došlo k poklesu celkového poměru na 54,4 % (Roskazna, 2014, [online]). Důvodem tohoto procesu byl nárůst příjmů z cel a pojistného na sociální fondy, které byly vyřazeny z daňového systému. Ve struktuře konsolidovaného rozpočtu bylo pozorováno snížení příjmů z přímých daní cca o dvě procenta v porovnání s předchozími obdobími, které se v roce 2014 zastavily ve výši 35,4 % z celkového rozpočtu. Opačným trendem se vyvíjely příjmy z nepřímých daní, které vzrostly o jedno procento a činily 19 % v roce 2014 (Roskazna, 2014, [online]). Změny ve struktuře daňových příjmů lze spojit s několika faktory:

- rychlejší vybírání nepřímých daní
- politika státu zaměřená na růst sazeb spotřebních daní
- vliv hospodářské recese (což se nejvíce projevilo ve snížení přímých daňových plateb)

2.5.6. Protikrizová opatření daňové politiky RF

V roce 2015 byl Ministerstvem financí zpracován program základních směrů daňové politiky Ruské federace pro rok 2016 a plánovací období 2017-2018, který stanovil základní direktivy ruské vlády:

1. Snížení daňové zátěže ekonomiky
2. Využití opatření sloužících k daňové stimulaci investic
3. Maximální podpora protikrizových daňových a rozpočtových opatření
4. Legalizace „stínových“ důchodů
5. Zapojení občanů RF do prohlašování příjmů z prodeje nemovitosti, vozidel a cenných papírů

6. Vymáhání daní z příjmů u fyzických osob disponujících luxusní nemovitostí při nulových příjmech, a ostatních daňových nedoplatků
7. Zabránění finančním schématům zaměřeným na ukrytí základu daně
8. Prevence minimalizace přiměřených daní organizacemi a individuálními podnikateli, kteří využívají zlevněných daňových tarifů

Důležitým úkolem mimo jiné byla podpora investic a rozvoj lidského kapitálu, který spočíval v poskytování daňových úlev z příjmů fyzických osob. Dané opatření předpokládalo např. osvobození od zdanění úroků z bankovních vkladů fyzických osob, osvobození od příjmů fyzických osob ve výsledku využití cizí nemovitosti, pozemků, garáží a jejich podílů v uvedeném majetku. Dalším směrem rozvoje bylo zavedení daně z nemovitosti nejenom vůči fyzickým, ale i právnickým osobám. Podle Ministerstva Financí bude nová daň podléhat pouze nemovitost, která je zařazena do vlastnictví organizace. Předpokládá se, že nový druh daně bude zaveden do skupiny regionálních daní s dalším převodem příjmů do místních rozpočtů (Batasheva, 2015, str. 437).

Dalším protikrizovým opatřením bylo částečné osvobození od daně z příjmů nových výrobců na trhu. V současné době sazba daně z příjmů právnických osob činí 20 %, z čehož jde 18 % do rozpočtu subjektu federace a další dvě procenta do federálního rozpočtu. Význam protikrizového programu vlády spočívá v poskytování daňových úlev nově vytvořeným organizacím, tj. těch, od jejichž státní registrace uběhl maximálně jeden rok. Toto opatření předpokládá snížení sazby daně z příjmů pro dané společnosti maximálně na 10 procent, přičemž do federálního rozpočtu už nepůjdou žádné poplatky. Díky tomuto programu částky ušetřené z daňových úlev budou částečně pokrývat provozní náklady podniků, což by významně podpořilo nové podniky a přispívalo k jejich dalšímu rozvoji (Zákon č. 488/2014 RF).

K roku 2018 vláda připravuje rozšíření seznamu činností, vůči kterým se používá tzv. patentový daňový systém⁸. V současné době systém platí pro konkrétní druhy podnikatelských činností a zahrnuje dohromady 63 položek, jako např. oprava a údržba počítačových zařízení, exkurze, soukromé detektivní agentury, opravy šperků atd. (Daňový

⁸ Patentový daňový systém – speciální systém, který spočívá ve zjednodušeném splacení daňových závazků předem. V okamžiku splacení daňový úřad poplatníkovi vydává potvrzení – patent. Systém byl zaveden v Ruské federaci v roce 2013.

řád RF, hl. č. 26.5). Výhodou daného režimu je zjednodušený postup při splacení závazků včetně osvobození od daně z osobního majetku a některých druhů DPH. Systém má dobrovolný charakter pro podnikatele, kteří ve zdaňovacím období zaměstnali maximálně 15 pracovníků, nebo je nemají vůbec, a platí na dobu od jednoho do dvanácti měsíců.

Významnou inovací daňové politiky v roce 2015, která výrazně ovlivnila celkovou strukturu příjmů státního rozpočtu, byla realizace tzv. daňového manévru v ropném odvětví. Podstatou dané strategie je snížení mezní sazby vývozního cla na ropu z 59 % v roce 2014 celkem na 30 % v roce 2017 při současném zvyšování základní sazby daně z těžby nerostných surovin z 493 rublů za 1 tunu v roce 2014 na 919 rublů v roce 2017. Vzrostly tedy i vývozní cla na ropné produkty a zároveň klesly spotřební daně z pohonných hmot. Předběžná analýza výsledků realizace „daňového manévru“ prokázala, že i když následky reformy se trochu lišily od očekávaných záměrů (které vycházely zejména z jiných cen ropy a měnových kurzů cizích měn), provedení manévru nevedlo k jednoznačně negativním důsledkům pro odvětví produkce a rafinace ropy ani k významným rozpočtovým ztrátám. Dá se říct, že rozhodnutí a opatření přijatá v podmínkách poklesu cen a růstu cizích měn vůči rublu umožnila další růst cen motorového paliva na začátku roku. V průběhu období 2015 peněžní toky a ukazatel EBITDA integrovaných ropných společností, které se počítaly v rublech, převyšovaly předem stanovené a v rámci „manévru“ naplánované velečiny (tj. při ceně 100 USD za barel a kurzu 38 rublů za dolar) cca o 10 %. Co se týče federálních příjmů z daní na ropné odvětví (které se také počítají v rublech), za první čtvrtletí roku 2015 se snížily cca o 28 % v porovnání s plánovanými hodnotami a při ceně 100 USD za barel ropy (Ministerstvo Financí RF, 2015, [online]).

2.5.7. Shrnutí

V podmínkách prohlubující se recese hlavním cílem fiskální politiky Ruské federace byla stabilizace makroekonomické situace a podpora sociální sféry a obyvatelstva. Největší výdaje státního rozpočtu připadají na sociální politiku, národní hospodářství a národní obranu (poslední bod je výsledkem nestabilní politické situace na mezinárodní sféře). Některé oblasti (vzdělávání, zdravotnictví atd.) jsou ale v době krize podporovány v menším rozsahu než v předchozích obdobích, což je vyvoláno poklesem celkových příjmů jdoucích do federálního rozpočtu. Důvodem těchto negativních procesů je opět pokles cen ropy a zemního plynu (které vždy tvořily významnou část rozpočtových příjmů), ukrajinská krize,

ekonomické sankce Evropské unie a Spojených států a celková nestabilita konsolidovaného rozpočtu RF, která mimo jiné spočívá v nerovnovážnosti rozpočtů regionů. Co se týká daňové politiky, ruskou vládou zavedené změny v dané oblasti by měly přispívat k překonání recese a potenciálnímu rozvoji ruské ekonomiky. Na druhou stranu ale redukce daňových sazeb, rozsáhlé využití úlev a odpočtů může mít za následek další snížení celkových rozpočtových příjmů a vyvolat další negativní šoky.

Závěr

V rámci závěru bych se pokusil sestavit krátkou prognózu a představit, jaké tendence či změny může očekávat ruská ekonomika v kontextu současné doby a nejbližší budoucnosti. V druhé polovině roku 2016 byl pozorován postupný růst cen ropy: v prosinci 2016 cena ropy Brent převýšila 56 dolarů za barel a vzrostla oproti lednu téměř o 40 procent (cena ropy v lednu 2016 činila 34,73 USD). Daný proces samozřejmě ovlivnil i ekonomické zdraví Ruska, což se projevilo v pomalém růstu měnového kurzu rublu: zatímco na začátku období 2016 oficiální kurz činil 75 RUB/USD, ke dni 31. 12. 2016 jeho hodnota klesla na 60,65 rublů za dolar. Rubl pokračoval v posílení i v I. čtvrtletí 2017 a již 1. dubna 2017 jeho kurz činil 55,9 rublů za dolar. Kurz eura se pohyboval stejným tempem jako dolar a jeho průměrná výše za měsíc duben nepřevyšovala 61 RUB/USD. Podle ekonomických prognóz další vývoj kurzu rublu vůči dolaru a euru bude mít kladný charakter a rubl bude pokračovat v růstu i dál, avšak pomalejším tempem. Nicméně tento údajně pozitivní trend nám ukazuje stále existující problém, který byl jedním z důvodů vzniku recese a kterého se ruskému hospodářství dosud nepodařilo zbavit: ekonomika Ruska pořád závisí na výkyvech cen ropy, ačkoliv jedním z primárních cílů Ministerstva financí bylo snižování závislosti na exportu ropy a jiných surovin. Není možno proto hovořit o celkovém oživení a rozvoji ruského hospodářství jenom díky růstu cen ropy, jelikož tento proces není zcela stabilní a v případě nové vlny poklesu cen se ekonomika Ruska vrátí do svého stavu v období recese.

Negativně působí na hospodářský růst ekonomické sankce, které navzdory pozitivním očekáváním nebyly zrušeny ani oslabeny. Zákaz velkým mezinárodním společenstvem obchodovat s ruskými firmami vyvolává další rozpočtové výdaje spojené s podporou ohrožených ekonomických oblastí a zároveň s tím snižuje kupní sílu obyvatelstva při nárůstu cen většiny zboží a služeb. Nicméně se s časem projeví určité pozitivní účinky zavedených sankcí. V současné době Rusko většinou obchoduje se zeměmi Společenství nezávislých států a státy Asijko–pacifického regionu, což představuje perspektivu vstupu na nové trhy s dovozem a odbytem produkce. Dále, v důsledku zavedení potravinového embarga, získal velkou podporu státu zemědělský průmysl, který je v podstatě jedním z mála odvětví, která se během recese spíše rozvíjela.

Další událostí, která může ovlivnit ekonomický růst (avšak v krátkodobé perspektivě), jsou prezidentské volby v roce 2018. Jak už víme z teoretické části (viz kapitola 1.2.3), v rámci politického hospodářského cyklu zpravidla dochází k expanzivní hospodářské politice, která pak ovlivní volební výsledky. Příkladem takového prosazování může být zdokonalení a dodržení stanovených plánů a programů zaměřených na oživení ekonomiky a překonání recese. Nicméně je třeba počítat s tím, že tyto procesy mají krátkodobý charakter, a proto nelze jednoznačně říct, že v rámci prezidentských voleb jako politického cyklu dojde k celkové rehabilitaci ekonomiky a jejímu návratu do předkrizového stavu.

Vzhledem k uvedeným tendencím a perspektivám lze definovat tři základní prognózy toho, jak se bude situace vyvíjet v čase:

- Pozitivní – další růst cen ropy a zrušení sankcí
- Mírný – ceny ropy budou růst, ale sankce pořád platí
- Negativní – ceny ropy klesají, izolace Ruska jako důsledek sankcí

V podmínkách postupného růstu cen surovin a s tím souvisejícího posílení měnového kurzu rublu lze pravděpodobně hovořit o realizaci mírné prognózy. Nicméně musíme brát v úvahu i ostatní faktory, které se s časem mohou výrazně změnit - např. rozšíření sankcí nebo negativní fluktuace cen ropy budou mít velký dopad na ekonomický stav. Dalším důležitým faktorem je také splnění všech protikrizových plánů a programů vlády. Tak bylo úspěšně realizováno zavedení daně z nemovitosti právnických osob (viz kapitola 2.5.6) a v roce 2018 bude provedeno rozšíření patentového daňového systému, které by mělo zajistit rozvoj malého podnikání a tím přispívat k dalšímu ekonomickému růstu.

V rámci provedené analýzy recese jsem vyjádřil několik doporučení, která by mohla pozitivně ovlivnit ekonomické zdraví a eliminovat následky recese:

1. Změna orientace ekonomiky: soustředění zdrojů na rozvoj výrobních sektorů místo přednosti exportu surovin.
2. Důraz na státní podporu sektorů domácího průmyslu.
3. Rozvoj komunikace a obchodu s ostatními státy, nikoliv pouze s postsovětskými státy a asijsko-pacifickým regionem.
4. Podpora malého a středního podnikání, snížení výdajů vynaložených na národní obranu, rozvoj sociální politiky a národního hospodářství.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

1. Koch, E. (2007). *Challenges at the Bank for international settlements: an economist's (re)view*. Heidelberg: Springer.
2. Krameš, J. (2008). *Makroekonomie: základní kurz*. Praha: Oeconomica.
3. Pavelka, T. (2007). *Makroekonomie: základní kurz*. Slaný: Melandrium.
4. Soukup, J., Dobrylovský, J., Neset, P., Pavelka, T., Pošta, V. (2010). *Makroekonomie*. Praha: Management Press.
5. Rusmichová, L., Soukup, J. (2002). *Makroekonomie: základní kurs*. Slaný: Melandrium.
6. Vlček, J. (2009). *Ekonomie a ekonomika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika.
7. Nařízení vlády RF č. 98/2015, *О плане первоочередных мероприятий по обеспечению устойчивого развития экономики и социальной стабильности в 2015*.
8. Zákon č. 86/2002 RF, *О Центральном банке Российской Федерации*
9. Zákon č. 488/2014 RF, *О промышленной политике в Российской Федерации*
10. Аслаханова А. (2015). Налоговая политика России и основные направления ее развития (Aslachanova, A. Nalogovaja politika Rossii i osnovnye napravlenija ee razvitija). *Molodoj uchenyj*, 23(103), 462-465.
11. Баташева Ф. (2015). Проблемы современной налоговой системы РФ и предложения по ее совершенствованию (Batasheva, F Problemy sovremennoj nalogovoj sistemy RF i predlozhenija po ee sovershenstvovaniju). *Molodoj uchenyj*, 17(97), 436-438.
12. Бердникова, Лю, Фаткуллина, Э. (2015). Финансовый кризис 2014-2015 и его влияние на Россию (Berdnikova, L., Fatkullina, E. Finansovyj krizis 2014-2015 i ego vlijanie na Rossiju). *Molodoj uchenyj*, 11(91), 10-13.
13. Дудзибаева, А. (2015). Преимущества и недостатки режима плавающего валютного курса (Duzdibajeva, A Preimushhestva i nedostatki rezhima plavajushhego valjutnogo kursa). *Molodoj uchenyj*, 10(90), 630-634.

14. Казьмин. А, (2016). Налоговая политика России на современном этапе (Kazmin, A. Nalogovaja politika Rossii na sovremennom etape). *Vestnik voronezhskogo agrarnogo universiteta*, 2(49), 205-211. doi:10.17238/issn2071-2243.2016.2.205
15. Налоговый кодекс РФ, ред. 07.04.2017 (Daňový řád Ruské federace, ve znění k 07.04.2017).
16. Плотников, В., Федотова, Г. (2015). Государственная бюджетная политика в условиях кризиса: региональный аспект (Plotnikov, V., Fedotova, G. Gosudarstvennaja bjudzhetnaja politika v uslovijah krizisa: regional'nyj aspekt). *Upravlencheskoe konsul'tirovanie*, 4(76), 59-69.
17. Ясин, Е. (2015). Новый этап развития экономики в постсоветской России, доклад (Jasin, E. Novyj jetap razvitija jekonomiki v postsovetskoj Rossii, doklad). Moskva: Izdatel'skij dom Vysshej shkoly jekonomiki.

Internetové zdroje

1. Akademie národního hospodářství RF (2015). *Экономический кризис РФ, социальное измерение* [cit. 02.04.2017]. Dostupné z: <http://economytimes.ru/sites/default/files/2015-SM.pdf>
2. Bloobmerg (2014). *Ruble Sees Worst Annual Drop Since 1998 as Oil, Sanctions Weigh* [cit. 14.04.2017]. Dostupné z: <https://goo.gl/N6cssc>.
3. Centrální banka RF (2015). *Политика валютного Банка России* [cit. 17.03.2017]. Dostupné z: www.cbr.ru/dkp/?Prtid=e-r_policy
4. Centrální banka RF (2015). *Обменный курс рубля по отношению к другим валютам* [cit. 31.03.2017]. Dostupné z: www.cbr.ru/currency_base/dynamics.aspx
5. Centrální banka RF (2015). *Валютный резервы Российской федерации в 2014-2015* [cit. 18.03.2017]. Dostupné z: www.cbr.ru/hd_base/Default.aspx?Prtid=mrrf_m
6. Economy Times (2015). *Семь миллионов граждан не платит по долгам* [cit. 24.03.2017]. Dostupné z: <https://goo.gl/xW5gNB>

7. Financial Times (2015). *Georgian and Armenian currencies collapse* [cit. 14.04.2017].
Dostupné z: <http://bit.ly/2p3thvY>
8. Forbes (2015). *Путин оценил потери с экономических санкций* [cit. 27.03.2017].
Dostupné z: www.forbes.ru/news/287237-putin-otsenil-poteri-ot-sanktsii-v-160-mlrd
9. Gurova, T. a kol. (2015). К черту экономическую теорию [cit.01.04.2017]. *Ruskyj reporter*, 1. Dostupné z: <https://goo.gl/d8AFVc>
10. Kreml, (2014). *Послание Президента Федеральному собранию* [cit. 16.03.2017].
Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>
11. Ministerstvo hospodářského rozvoje RF (2015). *О текущей экономической ситуации в экономике Российской Федерации* [cit. 01.04.2017]. Dostupné z: <https://goo.gl/q5JEKF>
12. Ministerstvo financí RF, (2015). *Основные направления налоговой политики Российской Федерации на 2016, и на периоды 2017 и 2018* [cit. 18.03.2017]. Dostupné z: http://minfin.ru/common/upload/library/2015/07/main/ONNP_2016-2018.pdf
13. Ministerstvo financí RF, (2014). *Структура и динамика расходов федерального бюджета* [cit. 19.03.2017]. Dostupné z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_149516/1972388b9ba7a69d247baa9f61a17c1f9fb87a7c/
14. RadioFreeEurope, (2014). *Money Troubles: Russia's Weak Ruble Pulls Down Neighbors' Currencies* [cit. 10.04.2017]. Dostupné z: <http://www.rferl.org/a/russia-ruble-effects-neighboring-countries/26738229.html>
15. RBK (2014). *„Роснефть“ попросила 2,4 трлн руб.* [cit. 14.03.2017]. Dostupné z: <http://www.rbc.ru/business/28/10/2014/544f9d21cbb20f1898931783>
16. Ria.ru (2014). *Нацбанк Казахстана объявил о девальвации* [cit. 10.04.2017].
Dostupné z: <https://ria.ru/world/20140211/994222454.html>
17. Roskazna (2014). *Исполнение федерального бюджета* [cit. 21.03.2017]. Dostupné z: <http://www.roskazna.ru/#>
18. Ruský statistický úřad (2016). *Статистика прироста населения РФ* [cit. 07.04.2017].
Dostupné z: http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/Popul2016.xls

19. Ruský statistický úřad (2015). *Социально-экономическое положение РФ, основные показатели* [cit. 15.03.2017]. Dostupné z: <https://goo.gl/UrknGW>
20. Statista.com (2016). *Average annual OPEC crude oil price from 1960 to 2017 (in U.S. dollars per barrel)* [cit. 28.03.2017]. Dostupné z: <https://goo.gl/8XLwBR>
21. Tass (2015). *Курсы валют стран СНГ и Грузии в 2015* [cit. 10.04.2017]. Dostupné z: <http://tass.ru/info/2571699>
22. Transparency International, (2014). *Corruption perceptions index 2014: results* [cit. 10.04.2017]. Dostupné z: <http://www.transparency.org/cpi2014/results>
23. Uroveninflacii.rf, (2014). *Уровень инфляции в Российской Федерации* [cit. 01.04.2017]. Dostupné z: <https://goo.gl/xNGPXS>
24. Volgoduma, (2014). *Бюджет региона 2015-2017: от дефицита – к профициту* [cit. 05.03.2017]. Dostupné z: <http://1url.cz/5tanX>
25. Vz.ru (2014). *Курс гривны упал до исторического минимума* [cit. 14.04.2017]. Dostupné z: <https://vz.ru/news/2014/12/22/721662.html>

Seznam grafů a tabulek

Seznam grafů

Graf 1 - Hospodářský cyklus	2
Graf 2- Poptávkový šok.....	5
Graf 3- Nabídkový šok	6
Graf 4 -Poptávková inflace	9
Graf 5- Nabídková inflace	10
Graf 6 - Dobrovolná zaměstnanost	13
Graf 7 - Nedobrovolná nezaměstnanost	13
Graf 8 - Struktura exportu RF v roce 2013	16
Graf 9- Vývoj cen ropy v obdobích 2014-2015, dolarů za barel.....	17
Graf 10- Dynamika kurzu USD 2014-2015, rub.	21
Graf 11- Dynamika kurzu EUR 2014-2015, rub.....	22
Graf 12- Vývoj roční míry inflace RF za 15 let, %	23
Graf 13 - Vývoj roční míry nezaměstnanosti RF za 15 let, %	24
Graf 14- Dynamika vývoje disponibilních důchodů obyvatelstva, %.....	25
Graf 15- Vývoj úrokových sazeb RF v rocích 2014-2015	29
Graf 16- Struktura příjmu federálního rozpočtu RF, v mld. rublů	34

Seznam tabulek

Tabulka 1- Struktura rozpočtu Ruské federace v letech 2013-2016, mld. rublů	33
Tabulka 2- Struktura rozpočtových výdajů RF v letech 2013-2016, mld. rublů	34
Tabulka 3- Struktura a dynamika rozpočtových nákladů, v mld. rublů.....	35
Tabulka 4-Rozpočtové výdaje na 1 obyvatele ve federálních okruzích, 2014	37